

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU**

128520

**ANALÝZA VÝVOJA MAKROEKONOMICKÝCH
UKAZOVATEĽOV – NEZAMESTNANOSŤ**

2010

Lukáš Jakubek

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU**

**ANALÝZA VÝVOJA MAKROEKONOMICKÝCH
UKAZOVATEĽOV – NEZAMESTNANOSŤ**

Bakalárska práca

Študijný program:	Ekonomika podniku
Študijný odbor:	Ekonomika podniku
Školiace pracovisko:	Katedra štatistiky a operačného výskumu
Školiteľ:	Ing. Stefan Kováč, PhD.

Nitra, 2010

Lukáš Jakubek

Čestné vyhlásenie

Podpísaný Lukáš Jakubek vyhlasujem, že som záverečnú prácu na tému „Analýza vývoja makroekonomických ukazovateľov – nezamestnanosť“ vypracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomý zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 12. mája 2010

Pod'akovanie

Touto cestou vyslovujem pod'akovanie pánovi Ing. Stefanovi Kováčovi, PhD. za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej bakalárskej práce.

Nitra,

.....

podpis autora BP

ABSTRAKT

Všetky krajiny sveta v menšej či väčšej miere ohrozuje rastúca miera nezamestnanosti, a to najmä v dnešných časoch hospodárskej krízy ktorá sa v dôsledku globalizácie prehnala aj územím SR a jej nepriaznivé následky pociťujeme v každej sfére života. Tento makroekonomický problém rieši vláda prostredníctvom zásahov do ekonomiky, avšak uvedomovať by si ho mali i jednotlivci a to zväčša tí, ktorí sú dlhodobo nezamestnaní. Možností, ako riešiť tento, nie len ekonomický ale i sociálny problém je veľa, ale nie všetky sú účinné. Mnohé z nich, hoci na určitý čas znížia úroveň nezamestnanosti, sú len akoby krátkodobou náplasťou, no z dlhodobého hľadiska nie sú riešením. Táto práca pojednáva o vývoji nezamestnanosti na Slovensku po roku 1989, jeho rôznych príčinách a pozitívnych i negatívnych dôsledkoch zameraných na riešenie tohto problému. Práca je rozdelená do dvoch častí. Prvá časť je zameraná hlavne na príčiny a dôsledky nezamestnanosti v jednotlivých obdobiach, ktoré sú rozdelené na štyri časti od roku 1989 až po súčasnosť. Druhá časť je zameraná na grafické poukázanie vývoja nezamestnanosti od roku 2002 po rok 2009 a na výpočet prognózy miery nezamestnanosti v jednotlivých mesiacoch za rok 2010, pri ktorom bola použitá metóda časových radov a to lineárneho, kvadratického a logaritmického modelu. Pri výpočtoch jednotlivých modelov sme zistili že najvhodnejšie bude použiť kvadratický model, ktorý nám podáva najrealistickejší obraz o možnom vývoji nezamestnanosti v roku 2010. Na základe výpočtov predpokladáme že nezamestnanosť sa aj v roku 2010 bude naďalej zvyšovať avšak miernejším tempom ako v predchádzajúcom roku 2009.

Kľúčové slová: nezamestnanosť, prognóza, časové rady, kvadratický model

SUMMARY

All countries in the world in smaller or bigger measure are threatened by growing rate of unemployment that is in the days of economic crisis which as a consequence of globalization had blown over the territory of Slovak Republic and its contrarious aftermaths can be felt in every sphere of our lives. This macroeconomic issue is solved by the government through economic interventions but besides it also individuals should realize this problem especially those who are long term unemployed. Alternatives how to solve this not only economic but also social issue are many but not all of them are efficient. Many of them though can decrease the rate of unemployment but they are only a short term patch, but from a long term point of view they are not solution. This work deals with unemployment in Slovakia after the year 1989, its various causes and positive and negative consequences focused on the solution of this issue. The work is divided in two parts. The first part targets on the main causes and consequences of unemployment in particular periods which are allocated into four parts since the year 1989 until now. The second part is focused on the graphic consignment of unemployment from the year 2002 until the year 2009 and on calculation of prognosis of the rate of unemployment in particular months of the year 2010, in which there were used the time methods – linear, quadratic and logarithmic model. In calculations of particular models we have found out that the most efficient to use will be the quadratic model, which gives us the most realistic image about the possible development of unemployment in the year 2010. On the basis of calculations we predict that unemployment will until the year 2010 thenceforth increase but in a more gentle rate than in the year 2009.

Key words : unemployment, forecasting, time series, quadratic model

OBSAH

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

ÚVOD.....	8
1. Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky.....	9
1.1. Charakteristika nezamestnanosti.....	9
1.2. Dôvody a príčiny nezamestnanosti.....	12
1.3. Možnosti riešenie nezamestnanosti.....	13
1.4. Miera nezamestnanosti a typy nezamestnanosti.....	14
1.5. Trh práce.....	17
2. CIEĽ PRÁCE.....	19
3. METODIKA PRÁCE.....	20
4. VLASTNÁ PRÁCA.....	24
4.1. Vznik, vývoj, príčiny a dôsledky nezamestnanosti za jednotlivé obdobia.....	24
4.1.1. Obdobie rokov 1989 až 1993.....	24
4.1.2. Obdobie rokov 1994 až 2002.....	26
4.1.3. Obdobie rokov 2002 až 2007.....	28
4.1.4. Obdobie od roku 2008 až doteraz a vplyv hospodárskej krízy na nezamestnanosť.....	31
4.2. Vývoj nezamestnanosti na Slovensku za roky 2002 až 2009 a prognóza na rok 2010.....	35
5. ZÁVER A NÁVRHY NA VYUŽITIE POZNATKOV.....	40
6. POUŽITÁ LITERATÚRA A ZDROJE.....	42

ZOZNAM SKRATIEK A ZAČIEK

atď.	a tak ďalej
č.	číslo
ES	Európske spoločenstvo
EÚ	Európska únia
HNP	hrubý národný produkt
ILO	International Labour Organization (Medzinárodná organizácia práce)
kol.	kolektív
napr.	napríklad
SR	Slovenská republika
t.j.	to jest
%	percentá

ÚVOD

Nezamestnanosť predstavuje jeden z najzávažnejších ekonomických, ale i sociálnych problémov dnešnej spoločnosti, ktorý zasahuje do takmer všetkých stránok života. Nie je iba problémom jednotlivca a jeho blízkych, ale jej negatívne dôsledky spojené s rastúcim sociálnym napätím a sociálnymi krízami pociťuje spoločnosť ako celok.

Počas bývalého režimu bolo zamestnanie brané ako samozrejmá súčasť života o ktorú sa v podstatnej miere postaral štát, v niektorých prípadoch bola dokonca braná ako „nutné zlo“, ktorému sa treba podriaďiť. No s nástupom nového politického režimu si ľudia začali čoraz viac uvedomovať dosiaľ nepoznaný stav „nezamestnanosť“. Dnes už nikto nemôže povedať, že jeho sa nezamestnanosť netýka. Hoci si to niektorí jednotlivci neuvedomujú, ale v pozícií nezamestnaného sa môže ocitnúť každý.

Napriek tomu že sme svedkami globalizácie svetovej ekonomiky a neustáleho zlepšovania už teraz vyspelých technológií, prognózy ďalšieho vývoja nezamestnanosti nesľubujú podstatné zlepšenie. Znamená to, že nezamestnanosť z fungujúcej trhovej ekonomiky nie je možné úplne odstrániť. Avšak dá sa čiastočne korigovať a to zásahmi zo strany štátu. Je potreba analyzovať problém nezamestnanosti v najširších súvislostiach. Je dôležité poznať situáciu našej krajiny a porovnávať poznatky s ostatnými krajinami EÚ. Takýmto porovnávaním môže štát neustále zdokonaľovať nástroje používané na zníženie miery nezamestnanosti v krajine.

Jedným z najvýznamnejších faktorov, ktorý sa v poslednom období vo veľkej miere podieľal na zvýšení miery nezamestnanosti SR je globálna ekonomická kríza, ktorá zasiahla Slovensko v roku 2008. Hoci bola krajina v tomto roku už v klesajúcej fáze hospodárskeho cyklu, kríza tento pokles v dôsledku vysokej otvorenosti ekonomiky výrazne ovplyvnila.

Nezamestnanosť je teda makroekonomický problém existujúci v každej spoločnosti. Nepriaznivé dôsledky nezamestnanosti môžu výrazne ovplyvniť ekonomickú, ale i sociálnu sféru každej krajiny a preto je potrebné sa týmto problémom neustále zaoberať. Zamestnanosť je na druhej strane v spoločnosti veľmi žiadaná a každá spoločnosť sa ju naopak snaží maximalizovať a rozvíjať.

1. PREHĽAD O SÚČASNOM STAVE RIEŠENEJ PROBLEMATIKY

1.1. Charakteristika nezamestnanosti

Nezamestnanosť podľa Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce č. 102/1952, je „strata zárobku vyplývajúca z nemožnosti získať vhodné zamestnanie osobou, ktorá je schopná pracovať a zároveň je pre výkon práce k dispozícii“.

Niektorí autori konštatujú, že nezamestnanosť je arbitrárny a subjektívny pojem, ktorý možno len s ťažkosťami presne merať. Napriek mnohým rozdielom možno pri rôznom vymedzovaní nezamestnanosti nájsť všeobecnú zhodu aspoň v tom, že ide o aproximáciu aktuálneho počtu osôb súčasne **MAREŠ, P.** (2002):

- schopných práce (vekom, zdravotným stavom, ale aj osobnou situáciou);
- snažiacich sa mať zamestnanie (často sa ešte špecifikuje aktuálne);
- ktorí sú napriek tejto snahe v danom okamžiku bez zamestnania.

Tieto tri požiadavky sú i obsahom definície podľa Medzinárodného úradu práce (ILO) v Ženeve.

PETERKA (1934) definuje nezamestnanú osobu ako práceschopnú osobu, ktorá nemá vládu nad výrobnými prostriedkami, nútenú hľadať obživu pracovnou zmluvou, ktorá prácu stratila a nemôže ju nájsť z dôvodov objektívnych, t.j. mimo jej osobu ležiacich, novú prácu primeranú svojmu pravidelnému povolaniu, za mzdu v čase a v mieste obvyklú a aspoň svojim nevyhnutným potrebám zodpovedajúcu **MAREŠ, P.** (2002).

Podľa všeobecnej definície, platnej v krajinách ES **EUROSTAT** (1992), sú za nezamestnaných považované osoby:

1. bez plateného zamestnania (v niektorých prípadoch pracujúci, ale len malý počet hodín);
2. osoby zaregistrované na úradoch práce;
3. osoby hľadajúce prácu;
4. osoby, ktoré sú schopné a ochotné ihneď nastúpiť do práce.

Podľa **TOKÁROVEJ** (2002) je nezamestnanosť sociálny jav charakteristický nepríjemným a nedostatočným využívaním pracovnej sily. Rýchly rast nezamestnanosti a dlhé obdobie vysokej nezamestnanosti sa negatívne prejavuje nielen v ekonomike, na rodinách a spoločenstvách s nezamestnaným členom, ale hlavne na samotnom

nezamestnanom jedincovi. Podľa Strieženca ide v čase nezamestnanosti o „nedobrovoľné a dlhotrvajúce prerušenie práce z dôvodu nemožnosti nájsť zamestnanie. Medzi zamestnancom a zamestnávateľom neexistuje alebo bol prerušený pracovný vzťah“ **STRIEŽENEC** (1996).

JAKÚBEK, I. a kol. (1993) považuje nezamestnanosť za makroekonomický problém, ktorý vyjadruje taký stav v ekonomike, keď práceschopné osoby v produktívnom veku nemôžu nájsť prácu na trhu práce. V trhovej ekonomike nie všetko práceschopné obyvateľstvo má prácu. Pracovné sily preto rozdeľuje na kategórie:

- a.) Zamestnaní – t.j. ľudia, ktorí vykonávajú akúkoľvek platenú prácu (vrátane tých, ktorí hoci prácu majú, nepracujú z dôvodov choroby, štrajkov alebo dovoleníek)
- b.) Nezamestnaní – t.j. ľudia, ktorí nie sú zamestnaní, ale aktívne hľadajú prácu alebo sa chcú vrátiť do práce.

Títo zamestnaní a nezamestnaní tvoria pracovnú silu. Mimo pracovnou silou sú všetci ostatní, ktorí nie sú súčasťou pracovnej sily. Je to práceschopné obyvateľstvo, ktoré navštevuje školu, vedie domácnosť, je v dôchodku, nemôže pracovať pre chorobu a nechce pracovať a ani prácu nehľadá.

SAMUELSON, P.A. (1992) definuje nezamestnanosť ako centrálny problém moderných spoločností. Keď je vysoká, zdroje sa nevyužívajú a dôchodky obyvateľov klesajú. V takýchto obdobiach ekonomická bieda ovplyvňuje pocity ľudí a ich rodinný život. Tvrdí, že nezamestnanosť má dva účinky:

1. ekonomický – v období vysokej nezamestnanosti je skutočný HNP pod svojou potenciálnou úrovňou. Vysoká nezamestnanosť je symptómom mrhania, pretože počas recesie, keď je nezamestnanosť vysoká, ekonomika nevyrába toľko, koľko by mohla. Veľké množstvo áut, bytov, odevov a iných tovarov sa akoby hádžu do mora.
2. sociálny – hoci sú ekonomické náklady nezamestnanosti veľmi vysoké, peňažné vyjadrenie nevystihuje adekvátne ľudské, sociálne a psychologické straty, ktoré so sebou prinášajú obdobia trvalej nedobrovoľnej nezamestnanosti. Nezamestnanosť vedie k zhoršeniu fyzického i psychického zdravia – k vyššiemu počtu srdcových ochorení, k alkoholizmu a samovraždám.

ĎURKOVIČOVÁ, M. (2000) tvrdí, že čím vyššie dosiahnuté vzdelanie, tým kratšia je doba nezamestnanosti u danej osoby. Jedným z rozhodujúcich faktorov nového

vstupu do zamestnania ju úroveň kreativity ľudí. Záujmy vyššie kvalifikovaných pracovníkov a aj rozdiel medzi príjmami v pracovnom procese a podporou v nezamestnanosti vytvára ekonomický tlak na vyhľadávanie pracovných príležitostí. Z uvedeného vyplýva, že vyššie vzdelanie rozširuje paletu možností vstupu do pracovného pomeru, a to ako horizontálne, tak i vertikálne. Ľudia s vyšším vzdelaním sú schopní nielen meniť miesto svojho zamestnania, ale aj odvetvie (pracovný odbor). Zo skúseností vyplýva, že takýto ľudia si skorej nájdu prácu z vlastnej iniciatívy ako za pomoci úradu.

SAMUELSON, P. a NORDHAUS, W. (1992) definujú prirodzenú mieru nezamestnanosti ako mieru, pri ktorej sú trhy práce a výrobkov v rovnováhe. Presnejšie: sily pôsobiace na rast a pokles mzdovej a cenovej inflácie sú v rovnováhe. Pri tejto prirodzenej miere je inflácia stabilná a nemá tendenciu ani sa zrýchľovať, ani spomaľovať. V súčasnej ekonomike, v ktorej ide o to, aby sa predišlo vysokej miere inflácie, je prirodzená miera nezamestnanosti najnižšia úroveň, ktorú možno udržať. Predstavuje najvyššiu dosiahnuteľnú úroveň zamestnanosti a korešponduje s potenciálnym produktom krajiny.

Ďalej uvádzajú, že prirodzená miera nezamestnanosti sa nerovná nule. Aj v ekonomike s vysokou zamestnanosťou je značný počet ľudí bez zamestnania. A to preto, lebo aj vo veľkej krajine s vysokou mierou mobility, rôznymi vkusmi, neustálymi zmenami v dopyte a ponuke po nekonečných množstvách statkov a služieb existuje významná frikčná a štrukturálna nezamestnanosť. Prirodzená miera je akýmsi stredom medzi príliš vysokou a príliš nízkou mierou nezamestnanosti. Je to úroveň, pri ktorej inflácia ani nerastie v dôsledku nadbytočného dopytu, ani neklesá v dôsledku nadbytočnej produkcie. Je to prah nezamestnanosti, pod ktorým tlaky na trhoch práce a výrobkov vedú z roka na rok k čoraz rýchlejšiemu rastu miezd a cien.

ĎURKOVIČOVÁ, M. (2000) tvrdí, že nezamestnanosť nie je fenomén týkajúci sa len krajín s transformujúcou sa ekonomikou. Je i jedným z vážnych problémov aj v krajinách s fungujúcim trhovým hospodárstvom. Je problémom všeobecným a dynamickým, ktorý nie je možné riešiť jednorazovým opatrením, ani programom, ale je potrebné vypracovať dlhodobú stratégiu zamestnanosti, ktorú treba regionálne orientovať. Základnou úlohou pri riešení problémov nezamestnanosti je zabezpečovanie zvyšovania pružnosti trhu práce. Pružnosť trhu práce znamená schopnosť trhu práce, pokiaľ možno čo v najkratšom čase, reagovať na profesno - kvalifikačné, územno – mobilitné a iné požiadavky na pracovné sily.

Ďalej sa venuje možnostiam riešenia nezamestnanosti ako sú rekvalifikačné kurzy, ktoré môžu nezamestnaných opäť zapojiť do pracovného pomeru. Zmieňuje sa však, že nevýhodou takýchto kurzov je, že sa uskutočňujú až po strate zamestnania a z väčšej časti sú zabezpečované úradmi práce. Bolo by potrebné, hlavne rozšíriť rekvalifikáciu, ktorá by sa realizovala v priebehu výkonu pracovnej činnosti s konkrétnym zameraním a následným využitím.

Vo všeobecnosti plná zamestnanosť nie je len otázka udržiavania ľudí v práci, ale aj zabezpečenie, že pracovný čas je využívaný efektívne. Nakoniec dôležité je čo a hlavne ako robia, uvádza **BIELIK, P.** (1995).

Podľa **LUKÁČIKA, J.** (1997) je prirodzená miera nezamestnanosti taká, ak počet nezamestnaných je menší alebo rovný počtu pracovných príležitostí. Táto nezamestnanosť sa nazýva tiež dobrovoľná nezamestnanosť. Je spojená s normálnym fungovaním ekonomiky. Každý, kto chce pracovať, môže nájsť prácu, ak je ochotný pracovať za daných podmienok a mzdu, ktorú ponúka zamestnávateľ.

1.2. Dôvody a príčiny nezamestnanosti

Významný anglický ekonóm **KEYNES, J. M.** analyzoval príčiny nezamestnanosti a možnosti riešenia. Za hlavnú príčinu nezamestnanosti považoval nedostatočne efektívny dopyt, ktorý vymedzuje hranice rozsahu investícií a tým i zamestnanosť. Pokles agregátneho dopytu po tovaroch a službách môže byť spôsobený nedostatočnou vôľou investovať do podnikateľského sektoru, alebo znižovaním dôchodkov z exportu. Pri poklese podnikateľského dopytu sa znižuje i potreba pracovných síl. Rast nedobrovoľnej nezamestnanosti spôsobujú teda nedostatočné podnety podnikateľov k investíciám.

SAMUELSON, A. (1992) uvádza, že hoci nezamestnanosť trápila kapitalizmus už od priemyselnej revolúcie, jej príčiny a náklady bolo možné pochopiť až rozvojom modernej makroekonomickej teórie. Zaoberá sa Philipsovou krivkou, pričom uvádza, že agregátna ponuka a agregátny dopyt sú kľúče k pochopeniu inflačného procesu. Tento aparát sa však stáva veľmi komplikovaným, keď interné sily posúvajú krivky v každom období smerom nehor. Ekonómovia preto hľadali jednoduchší nástroj na objasnenie teórie inflácie, nezamestnanosti a miezd.

Problematika nezamestnanosti je staronovým javom, s ktorým sa musíme po viac ako 50 – tich rokoch opäť vyrovnáť. Nezamestnanosť nie je považovaná za vážny

ekonomický, ale ani sociálny problém, pokiaľ sa nestane masovou. Samotná existencia nezamestnanosti je vlastne prirodzeným fenoménom a atribútom slobodnej spoločnosti založenej na trhovom mechanizme a demokracii **MAREŠ, P.** (1994). Jej existencia vyplýva z potreby pohybu pracovníkov a slobodného rozhodnutia osôb o tom, či budú závislé od príjmov zo zamestnania alebo od iných príjmov nepochádzajúcich z trhu práce **MAREŠ, P.** (2002).

Ekonomovia usudzujú, že „príčiny spočívajú v neschopnosti pracovnej sily prispôbiť sa rýchlo sa meniacim priemyselným a geografickým štruktúram zamestnanosti“ **Kováčová, E.** (1995). Nezamestnanosť stúpa kvôli štrukturálnym zmenám na trhu práce, preto metódy rozvoja ľudského zdroja, ktoré sa sústreďujú na doškolovanie, vzdelávanie, musia byť doplnované fiškálnymi a monetárnymi opatreniami.

Empiricky je dokázané, že nezamestnanosť je vyššia u niektorých skupín. Závisí od pohlavia, postavenia v zamestnaní, veku, od priemyselného odvetvia a geografického umiestnenia **Kováčová, E.** (1995).

Pokiaľ sa však nezamestnanosť stáva masovou, a keď sa doba trvania jednotlivých prípadov nezamestnanosti predlžuje, dostáva sa do centra pozornosti celej spoločnosti. Vysoká miera nezamestnanosti pre spoločnosť znamená vynakladanie vysokých finančných prostriedkov, a z toho dôvodu je potrebné, aby spoločnosť sledovala rozsah a dynamiku nezamestnanosti. Príčina masovej nezamestnanosti leží mimo možnosti aktívneho ovplyvňovania zo strany jedincov.

1.3. Možnosti riešenia nezamestnanosti

KEYNES, J. M. tvrdí, že problém nezamestnanosti môže riešiť iba štát zabezpečením nevyhnutného objemu efektívneho dopytu, ktorého výška je určovaná očakávanými ziskami podnikateľov. Zamestnanosť teda analyzuje ďalšiu funkciu podmienok, ktoré zabezpečujú maximálny zisk.

M.E.S.A. tvrdí, že ozdravený proces novej vlády sa nemôže sústrediť na prechodné riešenia vo forme verejno-prospešných prác, spoločensky účelových miest či rekvalifikácie. Tieto nástroje sú schopné stlačiť nezamestnanosť maximálne o 2%. Výrazné zníženie nezamestnaných je možné len cielenou kompetentnou hospodárskou politikou, ktorej kroky budú podporovať najmä:

- vznik nových pracovných miest,
- reštrukturalizáciu priemyslu,
- daňovú a finančnú motiváciu podnikateľov na vytváranie nových pracovných miest,
- zvýšenie investícií do podkapitalizovaného hospodárstva SR.

Podľa **RAŠKA, A.** (2001) jednou z možností riešenia nezamestnanosti sú živnostníci. „Ľudia musia začať premýšľať nad prácou a nie čakať, kto im čo dá.“ Uvádza, že medzi nezamestnanými existuje veľa remeselníkov. Tí by mohli robiť remeslá vo vlastných rodinných domoch bez vysokých nákladov. Iným by mohla pomôcť obec, prenajať im priestory za symbolické ceny. Z začať podnikat' na vidieku je podstatne lacnejšie ako v meste. Svoje služby by potom mohli ponúkať lacnejšie. Obyvatelia vidieka za mnohými službami cestujú do mesta, čím sa ich cena predražuje. Remeselníkov by to nútilo pracovať vo vysokej kvalite, inak by sa neuživil.

Ďalšie riešenie vidí **RAŠKO, A.** (2001) v možnosti dať vysokoškolákovi, hlavne technického zamerania, možnosť vyučiť sa remeslu. Nie ako povinnosť, ale ako možnosť pre tých, ktorí o to prejavujú záujem. Tak by sme získali vzdelaných živnostníkov, ktorí ovládajú internet, cudzie jazyky, ale aj remeslo a mohli by založiť a rozvíjať vlastné firmy. Živnostníkov, kde živnosť prechádzala z otca na syna celé generácie, bývalý režim zlikvidoval. Túto podnikateľskú vrstvu, ktorá je súčasťou vyspelých ekonomík musíme na Slovensku budovať odznova. Zníži sa nezamestnanosť a prinesie peniaze do štátneho rozpočtu i do poisťovní, dôležité je podnikateľské prostredie, ktoré bude živnostníkom priateľ.

1.4. Miera nezamestnanosti a typy nezamestnanosti

Nezamestnanosť sa najčastejšie meria pomocou ukazovateľa miery nezamestnanosti **KREBS, V.** (1997):

$$\text{Miera nezamestnanosti v \%} = 100 \times \frac{\text{počet nezamestnaných}}{\text{ekonomicky aktívne obyvateľstvo}}$$

Podľa **POTÚČKA** (1995) miera nezamestnanosti je základným kritériom. Podľa tohto kritéria sa posudzuje úspešnosť či neúspešnosť politiky zamestnanosti. Metodika výpočtu miery nezamestnanosti, ako percenta nezamestnaných z celkového počtu obyvateľstva v ekonomicky aktívnom veku, je rôzna v závislosti na vymedzení cieľovej

populácie a na definícii toho, kto je považovaný ako nezamestnaný. Vláda má vždy sklon dať prednosť metodike, ktorá vedie k nižšiemu výslednému percentu nezamestnanosti.

K poznaniu problému nezamestnanosti a prístupu k jej riešeniu slúžia jej rôzne typológie. Možno totiž rozlíšiť rôzne typy nezamestnanosti, podľa ktorých možno posudzovať príčiny a závažnosť nezamestnanosti a odvodzovať podľa toho i možné spôsoby riešenia.

Nezamestnanosť rozlišujeme **MAREŠ, P.** (2002):

- a.) Frikčnú, ktorá je zapríčinená pohybom ľudí v priestore, zmenami zamestnania a zmenami v životnom cykle. Ovplyvnená môže byť tiež štruktúrou pracovného trhu, či podmienkami nezamestnanosti. Táto nezamestnanosť má prechodný charakter a je považovaná za dobrovoľnú;
- b.) Štruktúrálnu, ktorá vzniká vtedy, keď dochádza k nesúladu medzi ponukou a dopytom po pracovníkoch, t. j. keď dopyt po pracovníkoch určitého druhu rastie a po inom klesá, zatiaľ čo ponuka sa nestačí dosť rýchlo prispôbiť. V dnešnej dobe vplyvom technického pokroku a zmien v obsahu práce je táto nezamestnanosť sprievodným javom adaptívnej ekonomiky. **Žiaková** (2002) hovorí o štruktúrálnej a technologickej nezamestnanosti, ktorá vyplýva z modifikácie ekonomických štruktúr (napr. pokles v ťažbe uhlia...);
- c.) Cyklickú, ktorá je spôsobená celkovo nižším dopytom po pracovnej sile, vyplýva z hospodárskych kríz a je najzávažnejšia. V dôsledku poklesu ekonomiky nezamestnanosť rastie všade (vzniká v dôsledku nedostatočného agregátneho dopytu – dopyt po práci je vo vzťahu k jeho ponuke nedostatočný, ide o nezamestnanosť spôsobenú aj nedostatočným dopytom po tovare);
- d.) Dobrovoľnú, ktorá je prejavom sociálneho príživníctva formou nezáujmu zabezpečovať si reprodukciu života vlastnou prácou;
- e.) Sezónnu. Ak je cyklická nezamestnanosť pravidelná a spojená s prirodzeným cyklom, hovoríme o sezónnej nezamestnanosti (v minulosti bola často rozšírená zimná sezónna nezamestnanosť v stavebníctve a poľnohospodárstve). Sezónnou nezamestnanosťou môžu byť postihnuté aj služby spojené s turistikou **Mareš** (1994). **Žiaková** (2002) k tomuto kruhu nezamestnanosti uvádza, že sezónna nezamestnanosť je charakteristická pre niektoré ekonomické činnosti, ktoré majú typický sezónny ráz;

f.) Dlhodobú, ktorá predstavuje osobitnú skupinu a je vážnym problémom v každej spoločnosti. Existuje takmer vo všetkých krajinách, vrátane krajín a regiónov s nízkou mierou nezamestnanosti. Aj nízka miera nezamestnanosti môže byť pre spoločnosť nepriaznivá, ak ide o dlhodobú nezamestnanosť. Za dlhodobú nezamestnanosť sa považuje tá, ktorá trvá dlhšie ako jeden rok.

Podľa **MAREŠA, P.** (1994) v prípade dlhodobej nezamestnanosti je potrebné vziať do úvahy, že postihuje predovšetkým:

- nepružnú, dlhodobo nezamestnanú pracovnú silu (paradoxne platí, že čím mal človek pred stratou zamestnania stabilnejšie pracovné miesto, tým ťažšie sa uplatní na trhu práce a častejšie zostáva dlhodobo nezamestnaný);
- nekvalifikovanú pracovnú silu (základné vzdelanie);
- osoby s kumulovaným osobným a sociálnym handicapom;
- príslušníkov etnických minorít a imigrantov;
- obyvateľov vidieckych oblastí;
- zdravotne postihnutých;
- mladistvých, najmä problémových jedincov, čerstvých absolventov.

Z pohľadu doby trvania nezamestnanosti môžeme nezamestnanosť klasifikovať ako **RIEVAJOVÁ, E.** (1996):

- a.) krátkodobú / short – term/ - do 6 mesiacov,
- b.) strednodobú /predian – term/ - od 6 do 12 mesiacov,
- c.) dlhodobú /long – term/ - od 12 a viac mesiacov

BEVERIDGE (1942) preferoval plnú zamestnanosť ako prirodzený cieľ politiky zamestnanosti. V jeho poňatí je nezamestnanosť chápaná jednoznačne ako nežiadúci jav, plodiaci ďalšie pre spoločnosť ohrozujúce javy. Stanovisko ekonómov študujúcich správanie jednotlivých aktérov na trhu práce, zvlášť zástancov neoliberálnych ekonomických teórií, je iné. Mnohí z nich dávajú pred plnou zamestnanosťou prednosť tzv. funkčnej nezamestnanosti. Táto koncepcia považuje určitú mieru nezamestnanosti za sociálne i ekonomicky pozitívnu, pretože zvyšuje pracovnú motiváciu, pracovnú mobilitu a tým aj pružnosť celej ekonomiky. Odhady miery nezamestnanosti, ktorá vedie k takto

popísaným účinkom, ale ktorá ešte nespôsobuje sociálnu krízu, sa rôzni. Najčastejšie sa hovorí o 3-6% funkčnej nezamestnanosti **POTÚČEK, M.** (1995).

1.5. Trh práce

Trh práce je špecifickým trhom výrobných faktorov, ktorý môžeme charakterizovať ako trh, na ktorom sa „predáva“ a „kupuje“ práca. Na trh práce vstupujú dva základné subjekty. Na jednej strane sú to záujemcovia o zamestnanie, ktorí predstavujú ponuku práce, a na druhej strane firmy – zamestnávateľia, ktorí ovplyvňujú dopyt po práci a po zamestnancoch. Záujemcovia o prácu i zamestnávateľia závisia od svojho finančného príjmu, preto sú prinútení na trh práce vstupovať **BREZÁK, J.** (2003).

TOKÁROVÁ, A., HALEČKA, T. (2002) charakterizujú trh práce ako „trh s ľudskými zdrojmi, na ktorom sa ľudská pracovná sila ponúka ako osobitný druh tovaru“.

Podľa **KREBSA, V.** (1997) je trh práce v trhovej ekonomike rozhodujúcou inštitúciou, od ktorej sa očakáva, že zabezpečí ekonomiku potrebnými pracovnými silami v požadovanej štruktúre (odborovej, profesijnej, vekovej, vzdelanostnej a pod) a zabezpečí zaistenie pracovných síl odpovedajúcimi prostriedkami, predovšetkým pracovnými príjmami.

Tieto úlohy rieši trh práce súčasne. Rovnako ako na iných trhoch je ponuka práce a dopyt po nej vo vzájomnej súťaži. **KREBS, V.** (1997) uvádza:

- predmetom zmeny na trhu je práca;
- prispôsobovanie ponuky a dopytu je závislé od ceny práce;
- trh práce je v značnej miere segmentovaný;
- na trhu práce sa prejavuje vplyv kolektívneho vyjednávania na mzdy;
- trh práce je výrazne ovplyvňovaný zo strany štátu.

BIELIK P. a kol. (1995) uvádzajú, že jadrom trhu práce je dopyt a ponuka pracovných síl. Špecifickosťou trhu práce je, že okrem ekonomických súvislostí obsahuje dôležité sociálne súvislosti trhu. Vztahuje sa to na všetkých ľudí, ktorí môžu byť k dispozícii pre zamestnanie.

V každej ekonomike predstavuje trh práce jej hlavný distribučný mechanizmus – miesto, kde stoja oproti sebe dopyt a ponuka a kde sa vytvára cena práce. Domácnosti, ktoré predstavujú ponuku práce ďalší spotrebitelia závisia od príjmu, ktorého súčasťou je mzda

a preto sú nútené vstupovať na trh práce. Pri rozhodovaní o ponuke práce uvažujú o odmene za túto prácu a o spotrebe, ktorú im odmena umožní. Ponuka práce závisí od hraničných nákladov domácností pri vynakladaní práce. Domácnosť je v rovnováhe, ak námaha pri práci sa rovná efektu, ktorý práca prináša, t.j. reálnej mzde. Medzi faktory, ktoré ovplyvňujú ponuku práce patria: veľkosť populácie určená prirodzeným prírastkom populácie, časť populácie, ktorú tvorí práceschopné obyvateľstvo, priemerný počet hodín odpracovaných pracovnými silami za rok, kvalita a kvantita vykonanej práce, uvádza **LISÝ, J. a kol.** (1995).

MAREŠ, P. (2002) charakterizuje situáciu, pri ktorej dochádza k zmene dopytu či ponuky ako nerovnováhu na trhu práce. Jej dôsledkom a súčasne prejavom je nezamestnanosť, ku ktorej dochádza pri prevahe ponuky pracovnej sily nad jej dopytom. Spomínaná disproporcia vzniká z nasledujúcich príčin:

- znížením dopytu po práci pri zachovaní výšky ponuky či dokonca pri raste tejto ponuky buď v dôsledku cyklických kríz alebo v dôsledku technologického pokroku, ktorý vedie k zníženiu spotreby živej práce pre produkciu rovnakého rozsahu výroby a služieb.
- Zvýšením ponuky na trhu práce pri zachovaní výšky dopytu po nej alebo dokonca pri raste tohto dopytu, ak nie je dostatočne rýchly v dôsledku nových početných vstupov na trh práce (dospievanie silných populačných ročníkov, vstup zahraničných pracovníkov, atď.)
- Nesúlalom medzi štruktúrou dopytu a ponuky práce, kde existuje na jednej strane rozsiahla nezamestnanosť a na druhej strane nezanedbateľný počet voľných pracovných miest. To znamená, že nezamestnaní nedisponujú vlastnosťami, ktoré tieto pracovné miesta vyžadujú.

Prostredníctvom trhu práce sa podľa **ARENDÁŠA, M. a kol.** (1997) realizuje rovnováha medzi disponibilnými zdrojmi a potrebami pracovných síl. Rovnováha na trhu práce je jednou z nevyhnutných podmienok adekvátnej alokácie živej práce do jednotlivých výrobných a nevýrobných odborov činnosti. Rovnováha na trhu práce môže byť objemová a štruktúrna za podmienok, že požiadavky na pracovné sily sa rovnajú zdrojom a je zabezpečená zodpovedajúca štruktúra pracovných síl pri vstupnej kvalifikácii, podľa povolání a v teritoriálnom rozmiestnení.

CIEĽ PRÁCE

V dnešných problematických podmienkach sťažených hospodárskou krízou je pre každý štát veľmi náročné popasovať sa s takým makroekonomickým problémom akým je nezamestnanosť. Rozhodnutia ako zmierniť tento problém sú v rukách štátu ale aj v rukách samotných ľudí, či už zamestnaných alebo nezamestnaných. Štát by mal pri svojich rozhodnutiach prihliadať na minulé udalosti, ale i na to ako riešia tento problém ostatné štáty EÚ a na základe toho robiť tieto rozhodnutia efektívnejšími. Z uvedeného vyplýva, že makroekonomický problém akým je nezamestnanosť je pre každý štát veľmi citlivý a taktiež môže určovať budúcnosť jeho vývoja.

Cieľom tejto práce bolo poukázať na súčasný stav a vývoj nezamestnanosti na Slovensku ako makroekonomického ukazovateľa, ako aj na jej vplyv a nepriaznivý dopad na ekonomiku krajiny a celú spoločnosť a upozorniť na najčastejšie riziká spojené s nezamestnanosťou a navrhnúť možnosti jej riešenia. Cieľom takisto bolo vypracovať prognózu vývoja nezamestnanosti za rok 2010.

Aby sme splnili hlavný cieľ bakalárskej práce, je potrebné si určiť čiastkové ciele, ktoré nám pomôžu utvoriť si celkový obraz o skúmanom jave. Týmito čiastkovými cieľmi sú:

- spracovanie teoretickej časti, kde sú sústredené odborné poznatky a postrehy autorov zaoberajúcich sa danou problematikou v oblasti vývoja nezamestnanosti na Slovensku, ako aj príčin jej vzniku, dopadov na spoločnosť a možnosti riešenia tohto problému.
- analýza vývoja nezamestnanosti v SR za obdobie rokov 2002 až 2009 a jej následná prognóza na rok 2010.

METODIKA PRÁCE

Hlavným objektom skúmania bakalárskej práce bola nezamestnanosti v SR, pričom sme pozornosť sústredili na jej analýzu od roku 1989 až po súčasnosť. Práca je rozdelená do 5 kapitol, pričom najdôležitejšie sú 1. a 4. kapitola.

V prvej kapitole sú vyjadrené názory a postrehy jednotlivých autorov, zaoberajúcich sa skúmaním danej problematiky.

Štvrtá kapitola je **Vlastná práca**, ktorá tvorí jadro celej bakalárskej práce. Je rozdelená na dve časti:

1. **časť** – obsahuje skúmanie nezamestnanosti v SR z hľadiska jej vzniku, vývoja, príčin a dôsledkov za jednotlivé obdobia od roku 1989 až po súčasnosť.
2. **časť** – obsahuje analýzu vývoja nezamestnanosti v SR za roky 2002 až 2009 a následnú prognózu vývoja nezamestnanosti na rok 2010.

V tejto časti sú použité štatistické metódy a to metóda časových radov.

Časový rad – je chronologicky usporiadaná postupnosť vecne a priestorovo porovnateľných údajov o ľubovoľnej náhodnej premennej. Premennú, z ktorej hodnôt zostavujeme časový rad, označujeme najčastejšie Y . Časová premenná $t = 1, 2, \dots, T$ predstavuje chronologickú postupnosť rokov, štvrtrokov, mesiacov, dní a pod. Empirické hodnoty premennej Y v časovom rade označujeme y_t pre $t = 1, 2, \dots, T$. Počet hodnôt T v časovom rade nazývame dĺžkou časového radu.

Podľa periodicity sledovania poznáme: - dlhodobé časové rady
- krátkodobé časové rady

Podľa PACAKOVEJ (2003), ciele štatistickej analýzy časového radu môžeme zhrnúť do týchto bodov:

1. Popísať vývoj časového radu jednoduchými (elementárnymi) charakteristikami.
2. Určiť základné popisné charakteristiky, ako sú priemery, miery variability, koeficient korelácie medzi hodnotami y_t časového radu premennej Y a časovou premennou $t = 1, 2, \dots, T$ atď.
3. Odhadnúť tvar závislosti hodnôt časového radu y_t od časovej premennej $t = 1, 2, \dots, T$ pomocou matematicko-štatistického modelu.

4. Navrhnuť prognostický model, na základe ktorého sa určia štatistické prognózy premennej do budúcnosti za predpokladu, že vývoj z minulosti a prítomnosti bude v budúcnosti pokračovať rovnakým smerom bez kvalitatívnych zmien.
5. Overiť presnosť štatistických prognóz.

Časový rad prezentujeme vo forme tabuľky alebo grafu. Pomocou grafu časového radu predbežne posudzujeme trend vývoja nezamestnanosti v analyzovanom období a kolísanie údajov okolo trendu. Cieľom grafickej analýzy radu je rozlíšiť rôzne druhy pohybu údajov v čase, t.j. vyhľadať zložky časového radu.

Zložky časového radu:

- Trendová zložka (trend) – vyjadruje dlhodobý rast alebo klesanie hodnôt v čase a označujeme ju Tr_t .
- Cyklická zložka – predstavuje pravidelné dlhodobé výkyvy hodnôt y_t okolo trendu s viacročnou časovou periódou. Cykly sú dôsledkom zmien v ekonomike, v obchodnom či výrobnom procese a pod. Označujeme ju C_t .
- Sezónna zložka – vyjadruje pravidelné periodické výkyvy hodnôt časového radu okolo trendu s dĺžkou periódy jeden rok. Sezónne výkyvy sa každoročne opakujú v určitom mesiaci alebo štvrtroku v dôsledku striedania ročných období alebo spoločenských zvyklostí. Pozorujeme ich iba v krátkodobých časových radoch a označujeme ich S_t .

Nepredvídateľné výkyvy hodnôt časového radu okolo trendu, ktoré vznikajú v dôsledku pôsobenia náhodných alebo nepredvídateľných vplyvov, nazývame **náhodná zložka**. V dekompozičných modeloch ju označujeme E_t (error), v regresných modeloch sa označuje ε_t . Časové rady nemusia obsahovať súčasne všetky zložky, ale náhodná zložka je súčasťou každého časového radu.

Pre prognózu nezamestnanosti na rok 2010 sme si vybrali trendovú zložku (trend), ktorý nám vyjadruje dlhodobý rast, alebo pokles nezamestnanosti v čase.

Modely zložiek časového radu:

- aditívny model – predpokladá nezávislosť zložiek a ich vzájomný súčet v tvare

$$y_t = Tr_t + C_t + S_t + E_t$$

- multiplikatívny model – predpokladá vzájomnú závislosť zložiek a ich súčin v tvare

$$Y_t = Tr * C_t * S_t * E_t$$

Sezónne výkyvy premennej Y od trendu sa kvantifikujú pomocou sezónnych indexov, obyčajne v percentách.

Voľba aditívneho, alebo multiplikatívneho modelu zložiek závisí od toho, či sa výkyvy údajov od trendu v čase zväčšujú, alebo nie. Ak áno, potom volíme multiplikatívny model zložiek. Ak sú výkyvy hodnôt okolo trendu v časovom rade počas celého sledovaného obdobia približne rovnaké, volíme aditívny model zložiek.

V našom prípade sa výkyvy od zložiek údajov od trendu v čase zväčšujú a preto volíme multiplikatívny model.

Lineárny trend

Model časového radu s lineárnym trendom má tvar

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 t + \varepsilon_t, \quad t = 1, 2, \dots, T.$$

Parametre β_0, β_1 lineárnej trendovej funkcie odhadujeme metódou najmenších štvorcov.

Kvadratický trend

Časový rad s kvadratickým trendom má tvar

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 t + \beta_2 t^2 + \varepsilon_t, \quad t = 1, 2, \dots, T.$$

Parametre kvadratického trendu $\beta_0, \beta_1, \beta_2$ odhadujeme metódou najmenších štvorcov.

Exponenciálny trend

Model časového radu s exponenciálnym trendom má tvar

$$y_t = Tr_t * \varepsilon_t = \beta_0 \beta_1^t * \varepsilon_t, \text{ alebo } y_t = \exp(\beta_0 + \beta_1 t + \varepsilon_t) \text{ pre } t = 1, 2, \dots, T$$

Aby sme mohli odhadnúť parametre modelu metódou najmenších štvorcov, použijeme logaritmicke transformáciu a získame model v lineárnom tvare

$$\ln y_t = \beta_0 + \beta_1 t + \varepsilon_t$$

Parametre modelu odhadneme riešením sústavy normálnych rovníc.

Analytické funkcie trendu

Symbol Tr_t predstavuje hodnotu trendu v čase t, ktorý možno vyjadriť matematickou funkciou časovej premennej t, $Tr_t = f(t)$ najčastejšie v tvare:

$Tr_t = \beta_0 + \beta_1 t$	lineárny trend,
$Tr_t = \beta_0 + \beta_1 t + \beta_2 t^2$	kvadratický trend,
$Tr_t = \beta_0 \beta_1^t$	exponenciálny trend.

Diferenčné rady sa často vyznačujú vysokou variabilitou a preto ich analýza neposkytuje jednoznačný výber trendovej funkcie. Problém výberu vhodnej trendovej funkcie možno riešiť tak, že časový rad vyrovnáme viacerými trendovými funkciami a po odhade ich parametrov zistíme štandardnú odchýlku rezíduí. Funkcia s najnižšou štandardnou odchýlkou rezíduí sa považuje za najvhodnejší typ trendovej funkcie.

4. VLASTNÁ PRÁCA

4.1. Vznik, vývoj, príčiny a dôsledky nezamestnanosti za jednotlivé obdobia.

4.1.1. Obdobie rokov 1989 až 1993

Rok 1989 bol rokom obrovských ekonomických, hospodárskych, politických, spoločenských i vlastníckych zmien pre našu spoločnosť. Došlo k významnej zmene spoločenského zriadenia, komunistická strana stratila svoju ústavou zaručenú ekonomickú, politickú a spoločenskú moc a tvár spoločnosti za začala meniť.

Každá zmena má však dve stránky, pozitívnu i tú negatívnu. Sociálne istoty ľudí boli naraz vážne otrasené a postupne mizli.

Revolúcia v roku 1989, okrem nesporného prínosu do takmer všetkých oblastí jednotlivcov i spoločnosti, priniesla so sebou jav, ktorý pre generácie našich prarodičov i rodičov predstavoval neznámy pojem – nezamestnanosť. Tá vznikla v dôsledku toho, že základnou úlohou v oblasti politiky zamestnanosti sa stala realizácia prechodu „od politiky plnej zamestnanosti“ (za každú cenu) k „aktívnej politike zamestnanosti“ **Ochotnický** (1990).

Veľa ľudí po prvý krát v živote pocítilo hrozbu zo straty zamestnania, alebo skutočne zamestnanie stratili. S touto novovzniknutou situáciou sa museli vyrovnávať a popasovať nielen jednotlivci, ale celé spoločenské spektrum a hlavne vláda a štátna správa. Urobilo sa veľa nesprávnych rozhodnutí a chýb, niektoré boli urobené z nedostatočných znalostí a skúseností, ale veľa ich bolo urobených aj úmyselne (zvyčajne bol za tým úplne jasný zámer pre určitý okruh). Takéto konanie sa odrazilo v nepriaznivom dopade na celú spoločnosť.

Prakticky samotný štát dostal našu ekonomiku svojou liberálnou cenovou politikou, prerozdelenými procesmi, dotáciami stratových a neperspektívnych podnikov až do takého stavu, kedy každý pokus o jej ozdravenie a zefektívnenie jej výkonnosti sa musel nevyhnutne začať prepúšťaním nadbytočného počtu pracovníkov. Ekonomicky zmyšľajúci súkromní podnikatelia boli a sú ochotní zamestnávať a vyplácať mzdy len nevyhnutnému počtu pracovníkov, ktorí dokážu zabezpečiť fungovanie podniku. **Dolák – Troják** (1990)

Možnosť presadiť sa a dosiahnuť viac vlastnou iniciatívou predstavovala výraznú motiváciu pre jednotlivcov v porovnaní so situáciou spreď roku 1989, keď aj „vynikajúci jednotlivec bol degradovaný hmotne i spoločensky na úroveň priemeru“ **Dolák – Troják** (1991).

Hlavným nástrojom ekonomiky štátu po roku 1989 bola privatizácia. V rokoch 1991 – 1993 prebehla vlna tzv. veľkej privatizácie, ktorej dominovala kupónová privatizácia. Kupónová privatizácia mala veľký rozsah, bola rýchla a vyriešila problém ktorým bol nedostatok voľného investičného kapitálu.

V rokoch 1995 – 1998 prebiehala druhá vlna privatizácie. Vláda zrušila kupónovú privatizáciu a druhá vlna prebiehala formou priameho predaj podnikov, avšak cenovo podhodnotených. Metóda privatizácie z rokov 1995 – 1998 vo výraznej miere ovplyvnila štruktúru a výkonnosť priemyslu Slovenska.

Postupne sa likvidovala prezamestnanosť. Slovensko sa muselo začať takmer hneď na začiatku svojho transformačného procesu vyrovnávať s vysokou mierou nezamestnanosti. Rozpad trhov RVHP, kam bola nasmerovaná väčšina slovenskej produkcie bol hlavnou príčinou prvotných hospodárskych ťažkostí. Nepriaznivý dopad zanechala aj koncepčne nepripravená konverzia zbrojárskoho priemyslu.

V neskoršom období ekonomický vývoj a tým aj nezamestnanosť výrazne poznačili zvyšujúca sa zadlženosť a platobná neschopnosť podnikov. Tieto nie vždy vyplývali z technologického zaostávania produkcie, či absentujúceho odbytu, ale z toho, že novo sa sformované manažmenty, vzniknuté z procesov politických privatizácií, neboli schopné zabezpečiť kontinuitu produkcie, ale predovšetkým jej realizácie na trhu. Uskutočnený spôsob privatizácie mal v sebe už navyše zakódovaný fenomén „tzv. tunelovania“ sprivatizovaných podnikov ich novými majiteľmi. Tieto skutočnosti viedli k ďalšiemu prehlbovaniu ekonomických problémov a ich vyústením sa, ako inak, stalo prepúšťanie zamestnancov. (<http://www.praca-ako.sk>)

Prechod na trhové hospodárstvo bol podmienený realizáciou ekonomickej reformy, ktorej dôsledkom bol enormný pokles dopytu, výroby, investícií, reálnych miezd, boj o prežitie a v mnohých prípadoch i krach stoviek podnikov, ktoré nedokázali obstáť v konkurenčnom boji a následné prepúšťanie rozšírilo rady nezamestnaných na úradoch práce. **Mihalik** (1994)

Po schválení ekonomickej reformy v roku 1990 bola vypracovaná koncepcia sociálnej reformy, v ktorej bola stanovená povinnosť prijať legislatívne a inštitucionálne

opatrenia, ktoré by redukovali dôsledky dovtedy nepoznanej sociálnej hrozby súvisiacej so stratou zamestnania, prudkého rastu životných nákladov a liberalizácie spôsobu odmeňovania. **Woleková** (1996)

Podľa údajov MP, SV a R SR **Rievajová** (2001) došlo prvýkrát v roku 1991 k prudkému nárastu nezamestnanosti, kedy priemerná miera nezamestnanosti dosiahla 6,62 %. Oproti roku 1990, kedy miera nezamestnanosti dosahovala len 0,56 %, stúpla takmer dvanásťnásobne. Rok 1992 bol charakterizovaný stabilizáciou nezamestnanosti na úrovni 11,39 %. V dôsledku znižovania zamestnanosti a vynakladania malého objemu finančných prostriedkov na aktívnu politiku trhu práce dosiahla v roku 1993 priemerná miera nezamestnanosti 12,68 %.

Rok 1993 bol prvým rokom samostatnej existencie SR. Ekonomické prostredie SR muselo okrem v neprospech SR rozdelených dôsledkov prudkej liberalizácie ekonomiky a reštrikčnej stabilizačnej ekonomiky z rokov 1991 – 1992 absorbovať aj tento z ekonomického hľadiska síce exogénny faktor, ktorý mal však značný vplyv na ekonomickú situáciu SR. Prejavil sa zúžením ekonomického priestoru a rozpadom dodávateľsko-odberateľských vzťahov medzi slovenskými a českými podnikmi, zánikom prerozdelačských procesov, ktoré existovali v rámci federácie a v nemalej miere aj značnými nákladmi na konštituovanie štátnej infraštruktúry.

V roku 1993 boli prijaté legislatívne opatrenia zamerané na oblasť odvodov na nemocenské, dôchodkové a zdravotné poistenie, ktoré motivovalo ľudí zotrvať čo najdlhšie v evidencii úradov práce a toto opatrenie sa zaslúžilo o rapídne zväčšenie počtu evidovaných dlhodobo nezamestnaných. V sledovanom období pripadalo v decembri v roku 1991 na jedno voľné pracovné miesto 37 evidovaných nezamestnaných, v roku 1993 to bolo už dokonca 48 evidovaných nezamestnaných na jedno pracovné miesto. Najpočetnejšou skupinou evidovaných nezamestnaných z hľadiska vekovej štruktúry boli mladí ľudia vo veku od 15 do 29 rokov.

4.1.2. Obdobie rokov 1994 – 2002

Vážnym sociálnym problémom sa najmä od roku 1994 stala dlhodobá nezamestnanosť a s ňou súvisiace nadmerné zaťaženie štátneho rozpočtu v dôsledku vyplácania sociálnych dávok. Ešte aj existujúci systém sociálnej pomoci motivoval predovšetkým ľudí bez vzdelania radšej k zotrvaniu v pozícii nezamestnaného namiesto zaujatia aktívneho postoja k zmene svojho stavu. Rozdiely medzi tým, čo by zarobili a

tým, čo dostali od štátu nepredstavovali dostatočnú motiváciu zamestnať sa. **Woleková** (1996)

Rast nezamestnanosti pokračoval aj v roku 1994 a priemerná miera nezamestnanosti sa v tomto roku podľa údajov MP, SV a R SR **Rievajová** (2001) vyšplhala na 14,38%, čo v skutočnosti predstavuje 366 168 osôb zaevidovaných na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny. Na základe Programu podpory verejnoprospešných prác, ktorý bol schválený vládou SR došlo v roku 1995 k poklesu dlhodobej nezamestnanosti. Priemerná nezamestnanosť sa v tomto roku oproti predchádzajúcemu roku sa znížila na 13,76%, čo predstavovalo priemerne 349 821 nezamestnaných osôb. V tomto roku došlo taktiež k nárastu nezamestnanosti u absolventov stredných a vysokých škôl.

Na základe tohto programu našlo krátkodobé zamestnanie 33 310 dlhodobo nezamestnaných osôb. Asi polovica týchto ľudí pracovala v štátnej správe a mimovládnom sektore a druhá polovica vykonávala verejnoprospešné práce v obciach. No aj napriek tomuto programu, ktorý bol výrazne podporovaný Fondom zamestnanosti a úradom práce, sociálnych vecí a rodiny sa nepodarilo zvrátiť nepriaznivý trend rastu nezamestnanosti.

V roku 1996 predstavovala priemerná miera nezamestnanosti 12,63%, no v máji tohto roku došlo prvýkrát od rozdelenia Česko-Slovenska k poklesu nezamestnanosti pod 12%.

Priemerná miera nezamestnanosti v roku 1997 sa opäť vyšplhala nad 12% a to na 12,94%, čo v porovnaní s predchádzajúcim rokom znamená zvýšenie počtu nezamestnaných o 12 383 osôb. Tento trend nastal aj v dôsledku demografického vývoja a snahy udržať rast produktivity práce a pokračoval aj po roku 1997. **Rievajová** (2001)

Krátko po nástupe Dzurindovej vlády sa zrealizovali základné opatrenia „na ozdravenie ekonomiky otrasenej mečiarovskou anarchiou“ (**Javurek**, 2007) a vo vývoji Slovenska nastal obrat. Taktiež sa zrealizovali rozsiahle reformy, ktorými sme sa opäť priblížili k vstupu do EÚ a NATO. Nová vláda musela prijať radikálne opatrenia, ktoré s ktorými sa veľa ľudí nestotožňovalo, ale ktorých pozitívne výsledky sa prejavili až po dlhšom čase.

Napriek tomu bol aj pre rok 1998 charakteristický rast nezamestnanosti. K zvýšeniu priemernej miery nezamestnanosti na 13,67% dopomohol aj zánik mnohých podnikov, ktorých bankrot už nebolo možné naďalej oddiaľovať. V zmysle § 112 zákona c. 387/1996 o zamestnanosti bolo na základe hromadného prepúšťania ohrozených okolo 25 tisíc pracovných miest.

Rok 2009 sa zapísal do štatistík miery nezamestnanosti Slovenska čiernymi písmenami, pretože prvýkrát prekročil počet evidovaných nezamestnaných hranicu pol milióna, čo predstavovalo priemernú mieru nezamestnanosti 18,22%. Z celkového počtu evidovaných nezamestnaných tvorili ženy 45,2 % a muži až 54,8 %.

V roku 1999 bol schválený Národný program zamestnanosti, ktorý bol zameraný hlavne na podporu rozvoja podnikania, rovnosť príležitostí na trhu práce, schopnosť podnikov i zamestnancov flexibilne reagovať na zmeny na trhu a celkové zvýšenie zamestnanosti v strednodobom a dlhodobom časovom horizonte.

Opatrenia vlády v roku 1999 boli zamerané na vytváranie pracovných miest vo forme verejnoprospešných prác a na oblasť vyplácania podpôr v nezamestnanosti a preto neprinieslo dlhodobejšie pozitívne výsledky. Takéto riešenie nezamestnanosti možno označiť za krátkodobé, pretože skončením verejnoprospešných prác zostal problém nezamestnanosti opäť nevyriešený.

V roku 2000 bola stále najaktuálnejšia otázka, otázka riešenia problému miery nezamestnanosti, ktorá sa v tomto roku vyšplhala na rekordných 19,4% **Rievajová** (2001). Jednou z možností ako riešiť tento najaktuálnejší problém bolo prilákať na Slovensko zahraničných investorov, ktorí by vytvorili nové pracovné miesta pre obyvateľov.

V roku 2001 podľa zdrojov Národného úradu práce **Šipikal, Púchyová, Durana**, najvyššou mierou nezamestnanosti boli postihnuté najmä regióny južného, východného a severovýchodného Slovenska, ktoré boli ekonomicky a sociálne slabo rozvinuté.

V roku 2002 došlo k vystriedaniu vlád, ale vládu aj v ďalšom funkčnom období zostavoval Mikuláš Dzurinda. Miera nezamestnanosti bola v tomto období stále veľmi vysoká. Táto nová vláda bola konzistentnejšia a získala ďalší priestor na realizáciu reforiem zameraných na zlepšenie tohto nepriaznivého stavu.

4.1.3. Obdobie rokov 2002 – 2007

Rok 2002 sa niesol v duchu pokračovania opatrení na zníženie nezamestnanosti, ktoré sa začali po voľbách roku 2002. Tak ako na medzinárodnej scéne bol prioritou vstup Slovenskej republiky do EÚ, prioritou vo vnútri štátu bolo pritiahnúť na naše územie čo najviac zahraničných investorov, ktorí by vytvorili nové pracovné miesta a podporovať v podnikaní malých a stredných domácich podnikateľov.

V roku 2002 klesla priemerná miera nezamestnanosti na 17,8%, avšak podiel mladých nezamestnaných ľudí postupne klesal. Došlo však k zvyšovaniu podielu nezamestnaných starších ako 50 rokov.

Aj napriek tomu, že v rokoch 2000 a 2001 došlo k zastaveniu rastu nezamestnanosti zásluhou realizácie verejnoprospešných prác, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR v roku 2003 spochybnilo ich účinnosť a efektívnosť, označilo ich za nákladné a zdôraznilo, že „nepredstavujú účinný nástroj na riešenie sociálnych problémov a na rast zamestnanosti“ **Dostál – Gonda – Thomay** (2003).

Aj rok 2004 sa niesol v duchu klesajúcej miery nezamestnanosti, keď v decembri tohto roku predstavovala miera nezamestnanosti 13,07%. Priemerná ročná miera nezamestnanosti poklesla oproti predchádzajúcemu roku z 15,19% na 14,26% v roku 2004, teda o 0,93%.

V roku 2005 došlo k poklesu priemernej miery nezamestnanosti na 11,64%. Hoci nezamestnanosť na Slovensku poklesla, stále vážnym problémom zostávajú veľké regionálne rozdiely odrážajúce sa na nezamestnanosti. V tomto období ako už tradične najnižšiu priemernú mieru nezamestnanosti vykazovala Bratislava, kde táto miera neprekročila hranicu 4%, no na druhej strane okresy ako sú Veľký Krtíš, Revúca a Rimavská Sobota, vykazujú najvyššiu priemernú mieru nezamestnanosti, ktorá sa pohybuje až nad hranicou 25%. (Úrad vlády SR, 2005)

V roku 2006 došlo k vystriedaniu vlád, no pozitívne dôsledky opatrení na zníženie nezamestnanosti, ktoré boli prijaté predchádzajúcou vládou pretrvávali aj naďalej.

Hneď po nástupe novej vlády bolo jasné, že svoju sociálnu politiku nebude realizovať v nadväznosti na politiku predchádzajúcej vlády.

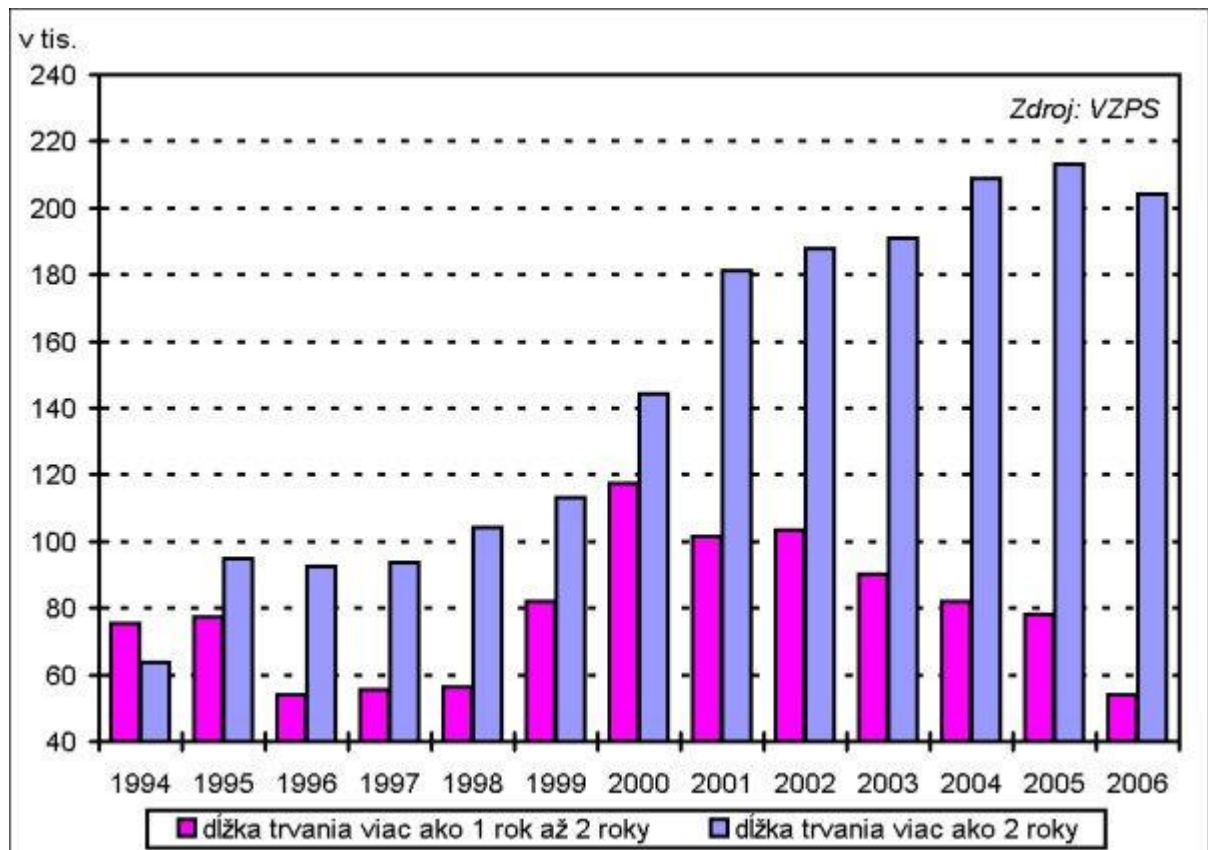
V januári 2007 nadobudla platnosť novela zákona č. 389/2006 Z. z. o službách zamestnanosti, zameraná na zvýšenie adresnosti aktívnych opatrení realizovaných na trhu práce, zefektívnenie využitia vyčlenených prostriedkov, maximálna výška príspevku na vzdelávanie a prípravu záujemcov pre trh práce sa zvýšila až na výšku 100% oprávnených nákladov, sankčné vyradenie z evidencie uchádzačov o zamestnanie sa skrátilo z pôvodných 6 na 3 mesiace, zvýšil sa príspevok absolventovi počas výkonu absolventskej praxe a na zvýšenie podpory dochádzky za prácou bol zavedený nový príspevok v maximálnej výške 2000 Sk. (zákon č. 389/2006 Z. z.)

V trende poklesu nezamestnanosti, ktorý nastúpil od roku 2004 sa podarilo pokračovať aj v roku 2006, kedy priemerná miera evidovaných nezamestnaných poklesla

na 9,4%. Pozitívne je, že tento stav nebol spôsobený poklesom ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ale zásluhou dynamického rozvoja slovenského hospodárstva.

Negatívnym javom, ktorý pretrváva až dodnes bol odchod vysoko kvalifikovaných ľudí do zahraničia a to z dôvodu lepšieho platového ohodnotenia. Podľa štatistík v roku 2006 pracovalo v zahraničí až 140 tisíc Slovákov a tento počet stále stúpa.

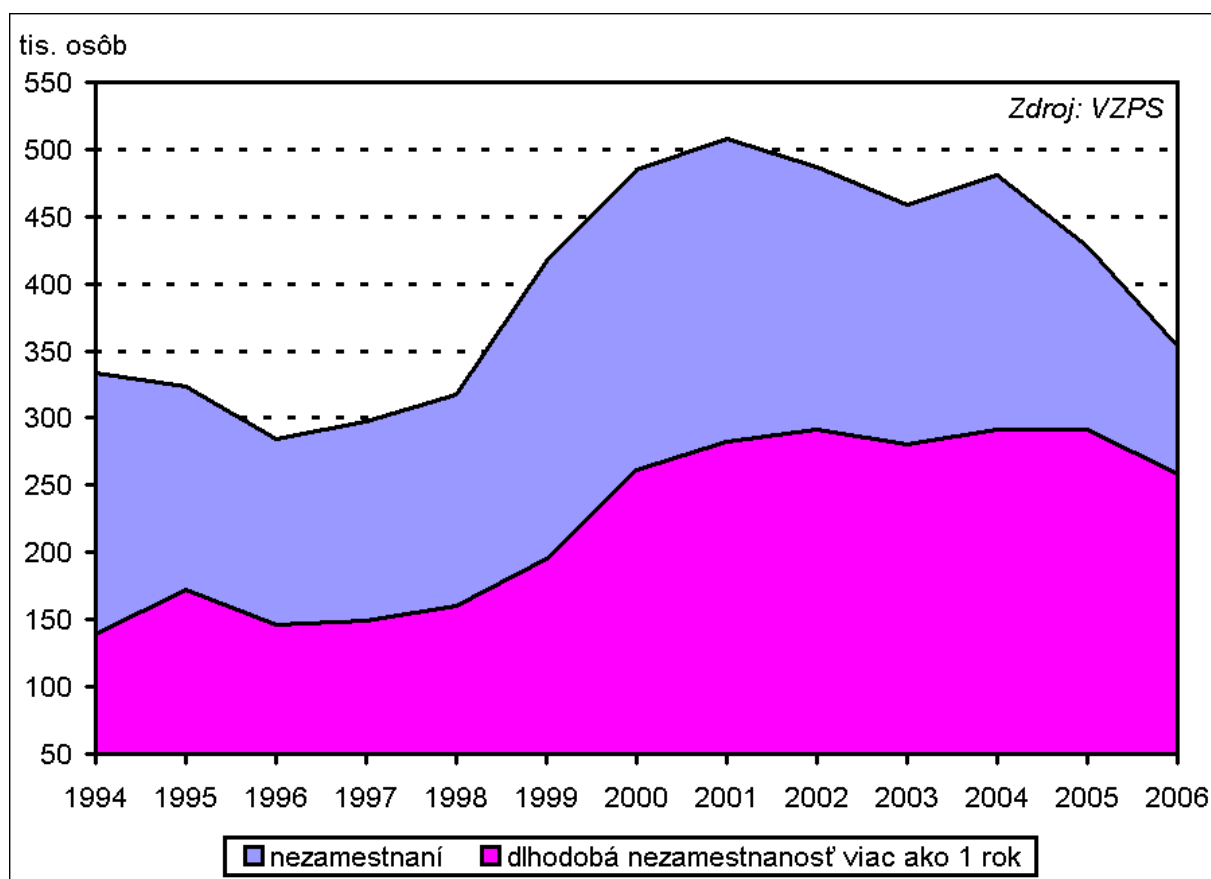
Graf č. 1 Dlhodobá nezamestnanosť podľa dĺžky trvania za roky 1994-2006

Zdroj: ŠÚ SR, 2007d, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4802>

V roku 2007 došlo k poklesu nezamestnanosti na historické minimum od vzniku samostatnej Slovenskej republiky, keď bola zaznamenaná ŠÚ SR 11 % miera nezamestnanosti zistená výberovým zisťovaním pracovných síl (ŠÚ SR, 2007b) a evidovaná miera nezamestnanosti k 31.12. 2007 z počtu disponibilných uchádzačov o zamestnanie bola na úrovni 9,4 % (ŠÚ SR, 2007c).

Graf č. 2 Nezamestnanosť a dlhodobá nezamestnanosť za roky 1994-2006

Zdroj: ŠÚ SR, 2007e, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4798>

4.1.4. Obdobie od roku 2008 až doteraz a vplyv hospodárskej krízy na nezamestnanosť.

O hospodárskej kríze sa na Slovensku začalo hovoriť už v roku 2008, no v druhej polovici tohto roku sme ju aj skutočne pocítili. Avšak o finančnej kríze v USA, ktorá naštartovala súčasnú hospodársku krízu, sa rozprávalo už od prvej polovice roku 2007. Málokto však očakával, že táto kríza bude mať dopad na celý svet.

Pokles hospodárskeho rastu v roku 2008 viedol k prudkému zhoršeniu situácie na trhu práce. Prejavilo sa to vo zvýšení nezamestnanosti v 2. a 3. štvrtroku 2008. Tento negatívny vývoj pokračoval aj v prvej polovici roku 2009.

Podľa **Pavla Karásza**, kým v rokoch 2007 a 2008 ekonomika Slovenska patrila medzi najrýchlejšie rastúce krajiny EÚ a OECD, tak v roku 2009 zaznamenaný prepád hospodárskeho rastu ju radí medzi krajiny s najväčším rozsahom poklesu v dynamike vývoja reálneho HDP. Je to dôsledok vysokej otvorenosti ekonomiky Slovenska a jej

extrémnej závislosti na exporte. Prepád hospodárskeho rastu bol spojený so znížením ekonomických aktivít na trhu tovarov a služieb čo viedlo k prebytku pracovníkov a následne k poklesu zamestnanosti v národnom hospodárstve.

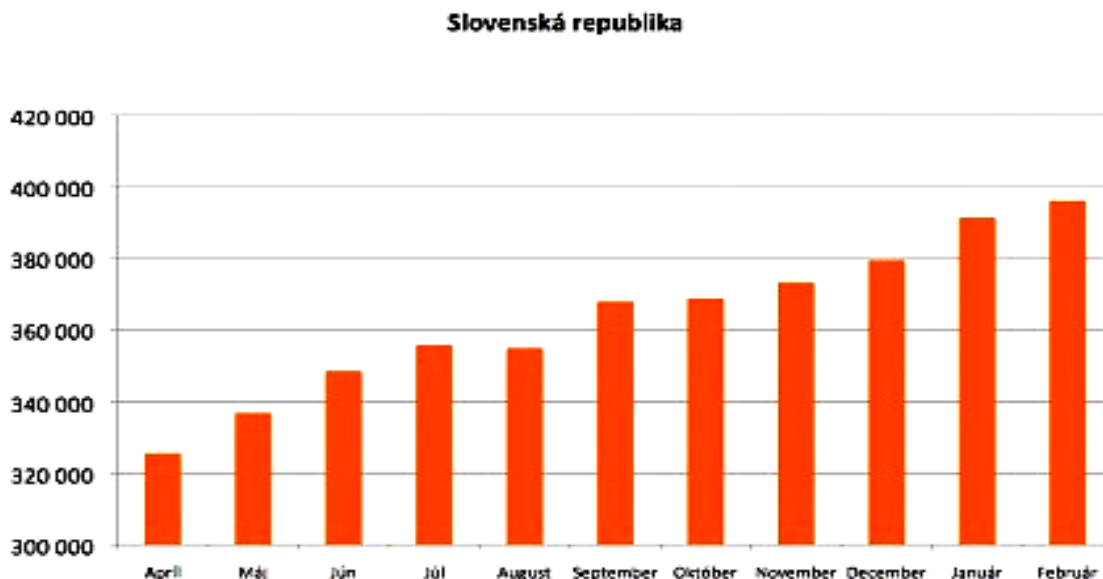
Stúpa počet nezamestnaných. Firmy v dôsledku hospodárskej krízy prichádzajú o objednávky, znižuje sa dopyt po ich produktoch. Najhoršie je na tom automobilový a strojársky priemysel, avšak zasiahnutí sú všetci. Podniky prepúšťajú, nezamestnanosť rastie. Miera evidovanej nezamestnanosti dosiahla v januári 9 %, vo februári 9,7 %. Pre porovnanie, v decembri bola 8,4 %, v novembri 7,8 %. Nezamestnanosť bude naďalej rásť.

Nových pracovných miest je málo. Najviac voľných pracovných miest evidujú v Bratislavskom kraji.

V eurozóne podľa **Eurostatu** dosiahla nezamestnanosť v januári 8,2 %, pričom najvyššia nezamestnanosť 14,8 % je v Španielsku.

Miera nezamestnanosti v Slovenskej republike v decembri 2009 bola podľa údajov Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj na úrovni 13,6 %, priemer za celú organizáciu bol 8,8 %, medzimesačne sa v rámci OECD nezmenila, ale na Slovensku o 0,1 percentuálneho bodu vzrástla. V januári podiel ľudí bez práce dosiahol 12,89 percenta, čo bolo najviac od februára 2005.

Graf č. 3 Nezamestnanosť v SR za rok 2009/2010

Zdroj: ŠÚSR

Vláda zavádza opatrenia, ktoré majú pomáhať zmierňovať dopady hospodárskej krízy a na to potrebuje finančné prostriedky. Zároveň sa spomalenie ekonomiky odzrkadlí na príjmoch štátneho rozpočtu. Hrozí vyšší deficit verejných financií.

Zahraničný dopyt sa dramaticky znížil, vyvážame čoraz menej, predovšetkým sa znížil vývoz automobilov. Výkon hospodárstva drží hlavne domáci dopyt. **Eurostat** (2009)

Účinnosť protikrízových opatrení podľa Pavla Karásza

Aktivity vlády SR zamerané na zmiernenie dopadov globálnej ekonomickej krízy na hospodárstvo Slovenska boli odštartované v treťom štvrtroku 2008. Doteraz bolo v tejto súvislosti prijatých viac než 60 opatrení pokrývajúcich veľmi široké spektrum aktivít. Od lepšieho čerpania Štrukturálnych fondov EÚ, cez podporu ekonomických aktivít a zachovania pracovných miest až po vytváranie novej legislatívy. Z pohľadu trhu práce ich možno rozdeliť na opatrenia, ktoré majú:

- priamy vplyv na vývoj zamestnanosti a nezamestnanosti a
- vývoj zamestnanosti a nezamestnanosti ovplyvňujú nepriamo.

V rámci prvej z uvedených skupín ide o opatrenia, ktoré sú priamo zamerané na ekonomicky aktívne obyvateľstvo a zvyčajne formou rôznych intervencií sú zacielené na podporu zamestnanosti, zvýšenie pružnosti pracovnej sily počas nezamestnanosti a urýchlenie jej návratu do pracovného procesu a pod.

V rámci druhej skupiny ide o opatrenia, ktoré sú zamerané na podporu zvýšenia ekonomických aktivít v národnom hospodárstve čím sa zvýši dopyt po pracovnej sile a ovplyvní vývoj v oblasti zamestnanosti a nezamestnanosti. Tieto opatrenia môžu byť zacielené tak na obyvateľstvo (*napr. zvýšenie nezdaniiteľnej časti základu dane, zvýšenie zamestnaneckej prémie a pod.*) a podniky (*napr. podpora exportu, projekty na rozvoj infraštruktúry, vylepšenie podmienok pre financovanie ekonomických procesov a pod.*), ako aj na podnikateľské prostredie (*napr. znižovanie administratívnych bremien, vylepšenie daňovej legislatívy a pod.*).

Presné a komplexné vyhodnotenie účinnosti oboch skupín opatrení z pohľadu vývoja zamestnanosti a nezamestnanosti je prakticky nemožné. Doterajší vývoj však naznačuje, že v súčasnom období je vplyv prvej skupiny opatrení na vývoj zamestnanosti a nezamestnanosti podstatne viac preukázateľnejší než vplyv druhej skupiny. Z tohto pohľadu ide najmä o opatrenia:

- Príspevok na podporu udržania zamestnanosti - *Ide o príspevok poskytovaný zamestnávateľovi, ktorý z vážnych prevádzkových dôvodov nemôže zamestnancom pridelovať prácu a poskytuje im náhradu mzdy vo výške najmenej 60 %. Je určený na úhradu povinných odvodov do poisťných fondov platených zamestnávateľom a zamestnancom.*
- Príspevok na podporu vytvárania nových pracovných miest - *Ide o príspevok poskytovaný zamestnávateľovi, ktorý vykonáva svoju činnosť najmenej 1 rok ak vytvorí pracovné miesto pre uchádzača o zamestnanie vedeného v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 3 mesiace a zachová ho najmenej 12 mesiacov.*
- Príspevok ku mzde zamestnanca - *Ide o príspevok poskytovaný zamestnancovi, ktorý bol pred prijatím do pracovného pomeru vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 3 mesiace, bol poberateľom dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke v hmotnej núdzi, našiel si sám zamestnanie a jeho mzda nedosahuje 1,7 násobok sumy životného minima.*
- Príspevok na podporu samostatnej zárobkovej činnosti - *Ide o príspevok poskytovaný uchádzačovi o zamestnanie, ktorý bol vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 3 mesiace a poberal dávku v hmotnej núdzi a stal samostatne zárobkovo činnou osobou. Poskytuje sa na úhradu preddavku na poisťné na zdravotné poistenie a po uplynutí 18 mesiacov od začatia vykonávania samostatne zárobkovej činnosti aj na úhradu poisťného na sociálne poistenie. Vylučuje sa pritom súbeh poskytovania iných príspevkov podporujúcich samostatnú zárobkovú činnosť.*
- Príspevok na samostatnú zárobkovú činnosť v oblasti spracovania poľnohospodárskych výrobkov a obchodovania s nimi - *Ide o príspevok poskytovaný uchádzačovi o zamestnanie, ktorý bol vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 3 mesiace a požiadal o vyradenie z evidencie uchádzačov o zamestnanie z dôvodu vykonávania týchto činností v oblasti spracovania poľnohospodárskych výrobkov a obchodovania s nimi. Poskytuje sa na úhradu odvodov do poisťných fondov tak, ako pri príspevku na podporu samostatnej zárobkovej činnosti.*
- Podpora pracovnej mobility - *Ide o zvýšenie príspevku na dochádzku za prácou (do 30 km z 36,52 eura na 50 eur, do 60 km z 43,16 eura na 80 eur atd.)*

4.2. Vývoj nezamestnanosti na Slovensku za roky 2002 až 2009 a prognóza na rok 2010

Vzhľadom na stále pretrvávajúce dopady svetovej hospodárskej krízy, ktorá zasiahla Slovensko v roku 2008 je veľmi ťažké odhadnúť ako sa bude vyvíjať nezamestnanosť v ďalších rokoch. Touto otázkou sa zaoberajú rôzne prognostické tímy, ktorých názory sa však mierne odlišujú. Pretože táto téma je v súčasnej dobe veľmi citlivá a reaguje na akékoľvek zmeny, vývoj nezamestnanosti nemožno presne odhadnúť.

Pri našej prognóze vývoja nezamestnanosti na rok 2010 sme využili klasický dekompozičný prístup analýzy a prognózy – multiplikatívny model.

Údaje o %-tuálnej miere nezamestnanosti za jednotlivé roky 2002 až 2009 sme čerpali zo štatistik ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny.

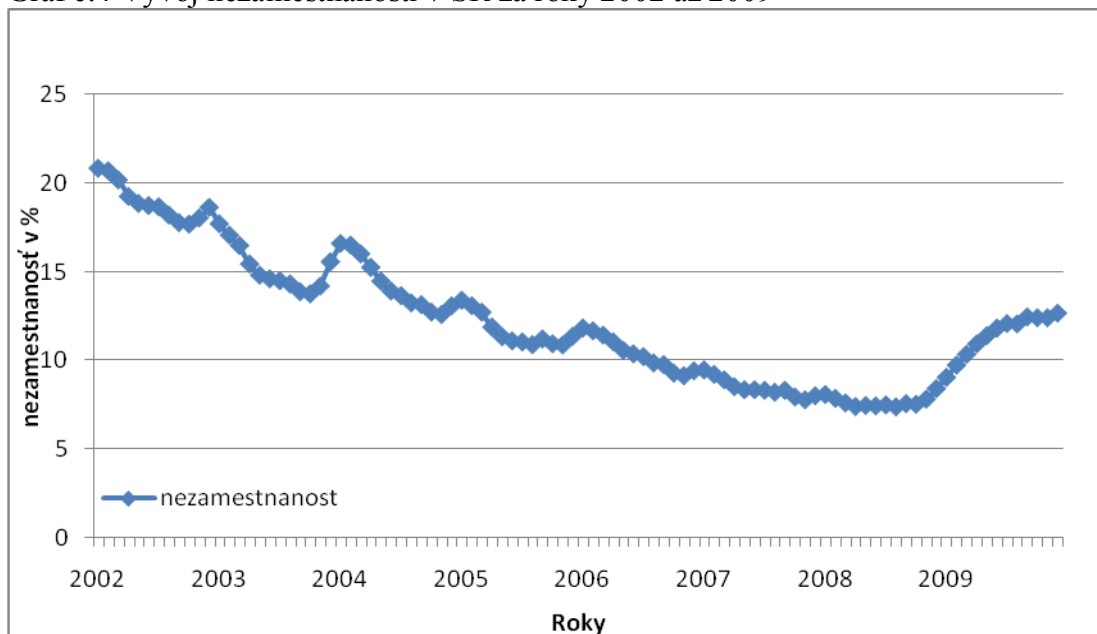
Tabuľka č.1 Nezamestnanosť v SR za roky 2002 až 2009

	jan	feb	marec	apríl	máj	jún	júl	Aug	sept	okt	nov	dec
2002	20,85	20,71	20,19	19,26	18,86	18,74	18,67	18,21	17,78	17,69	18,04	18,64
2003	17,71	17,07	16,48	15,44	14,81	14,6	14,49	14,31	13,87	13,75	14,19	15,56
2004	16,6	16,51	16,01	15,25	14,47	13,91	13,65	13,24	13,14	12,72	12,58	13,07
2005	13,39	13,08	12,71	11,87	11,33	11,09	11,03	10,88	11,2	10,93	10,86	11,36
2006	11,82	11,66	11,42	11,04	10,56	10,36	10,2	9,85	9,75	9,27	9,12	9,4
2007	9,45	9,2	8,89	8,5	8,33	8,33	8,3	8,19	8,3	7,92	7,76	7,99
2008	8,06	7,84	7,59	7,38	7,44	7,42	7,47	7,36	7,54	7,51	7,8	8,39
2009	9,03	9,72	10,33	10,92	11,39	11,81	12,07	12,05	12,45	12,4	12,4	12,66

Zdroj: UPSVR

Z uvedených mesačných údajov o nezamestnanosti za jednotlivé roky si zostrojíme čiarový graf, ktorý nám poskytne prehľadnejší obraz o vývoji nezamestnanosti za sledované roky 2002 až 2009.

Graf č.4 Vývoj nezamestnanosti v SR za roky 2002 až 2009

Zdroj: Vlastné výpočty

Z grafu č.4 vidieť, že za sledované obdobie rokov 2002 až 2008 bola klesajúca tendencia nezamestnanosti, avšak s nástupom hospodárskej krízy v roku 2008 začala nezamestnanosť narastať.

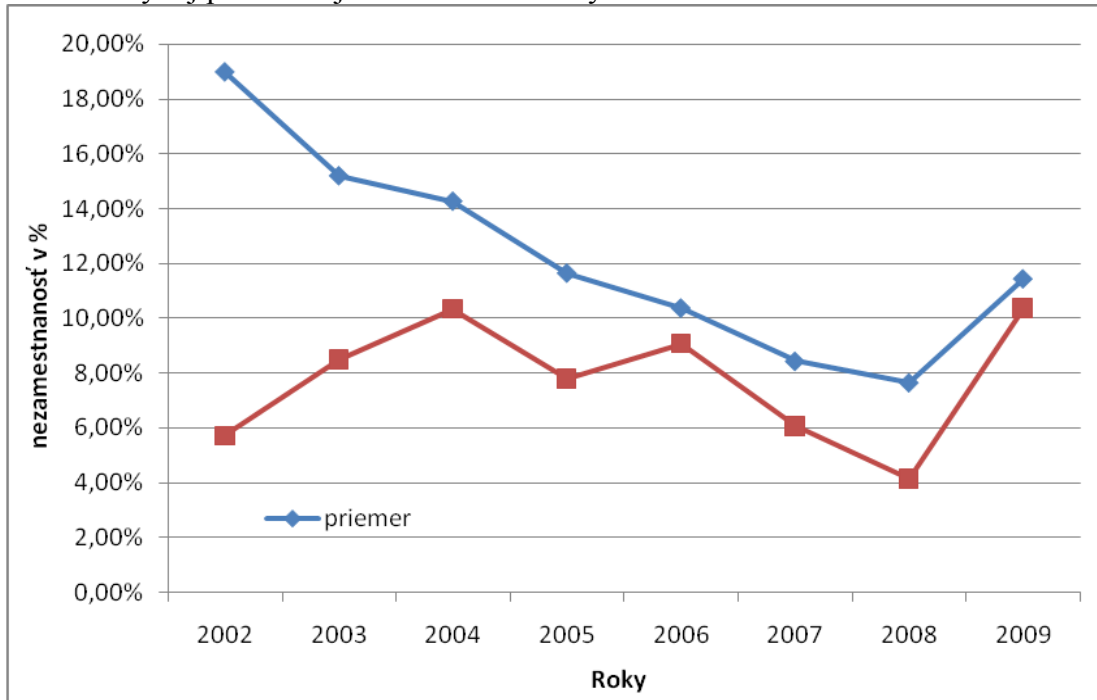
Tabuľka č.2 Deskriptívne charakteristiky

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
priemer	19,00	15,45	14,47	11,79	10,53	8,55	7,62	11,08
Štandardná odchýlka	1,13	1,63	1,47	0,99	0,93	0,56	0,24	1,41
variačný koeficient	5,95%	10,57%	10,16%	8,40%	8,81%	6,55%	3,19%	12,70%

Zdroj: Vlastné výpočty

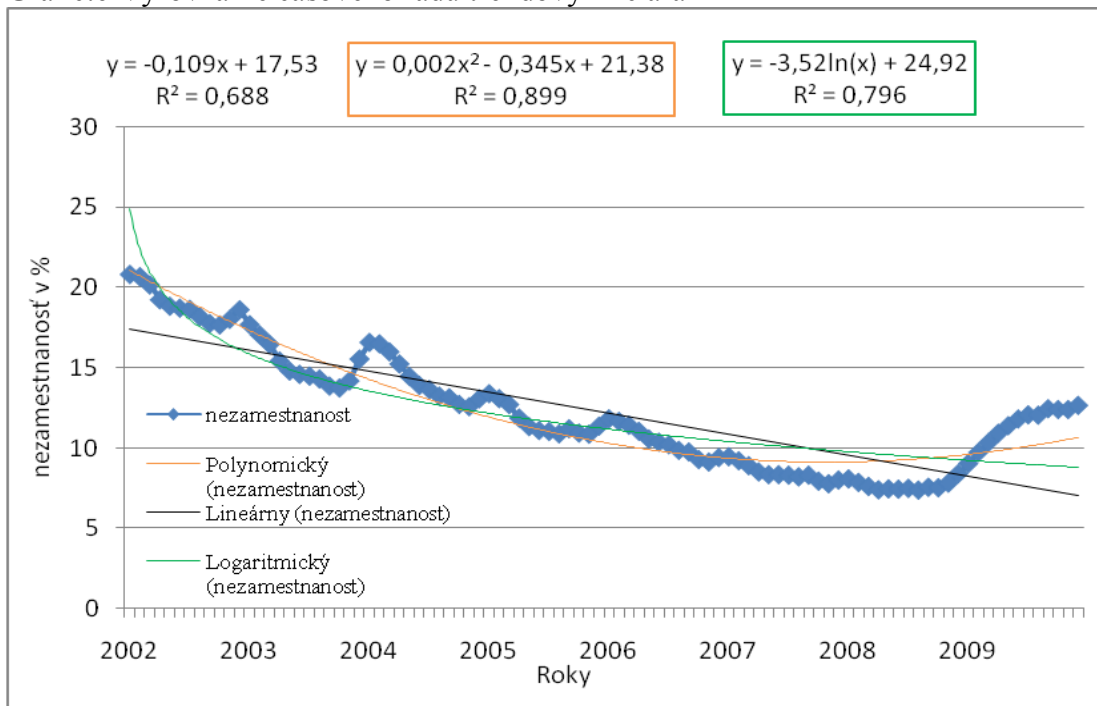
V rokoch 2004 a 2009 bola zistená najvyššia variabilita. Bolo to spôsobené zmenami úrovni nezamestnanosti, 2004 – pokles a 2004 – nárast.

Graf č.5 Vývoj priemernej úrovne a variability nezamestnanosti za sledované obdobie

Zdroj: Vlastné výpočty

Graf č.6 Vyrovnanie časového radu trendovými čiarami

Zdroj: Vlastné výpočty

V prvom rade analyzujeme trend vyrovnaním časového radu vhodnou trendovou funkciou. Z grafického zobrazenia môžeme vidieť, že lineárny trend poukazuje na kresajúcu tendenciu vývoja nezamestnanosť, čo však nemôžeme pokladať za presné.

Logaritmický model je mierne presnejší ako lineárny a vysvetľuje variabilitu na 80%, ale najpresnejším modelom je polynomický, ktorý má od roku 2002 po rok 2008 negatívny sklon a od roku 2008 stúpa. Na základe grafickej analýzy vidieť, že z troch modelov sa nám za najspoľahlivejší javí model polynóm 2.stupňa, ktorý nám vysvetľuje variabilitu nezamestnanosti na 90%.

Podľa trendovej funkcie vypočítame vyrovnané hodnoty trendu. Vydelením skutočnej hodnoty y_t hodnotou y_t vypočítanou podľa trendovej funkcie dostaneme indexy sezónnosti S_t . Indexy sezónnosti spriemerníme a korigujeme na súčet 12, pretože analyzovaný časový rad je zložený z mesačných údajov.

Tabuľka č.3 Výsledky prognóz nezamestnanosti na rok 2010

	jan	feb	marec	apríl	máj	jún	júl	aug	sept	okt	nov	dec
lineárny	7,05	6,95	6,80	6,54	6,37	6,29	6,24	6,09	6,07	5,91	5,89	6,10
kvadratický	11,20	11,34	11,37	11,21	11,19	11,33	11,53	11,55	11,83	11,81	12,09	12,90
logaritmický	8,85	8,90	8,84	8,62	8,50	8,49	8,52	8,42	8,49	8,36	8,43	8,85

Zdroj: Vlastné výpočty

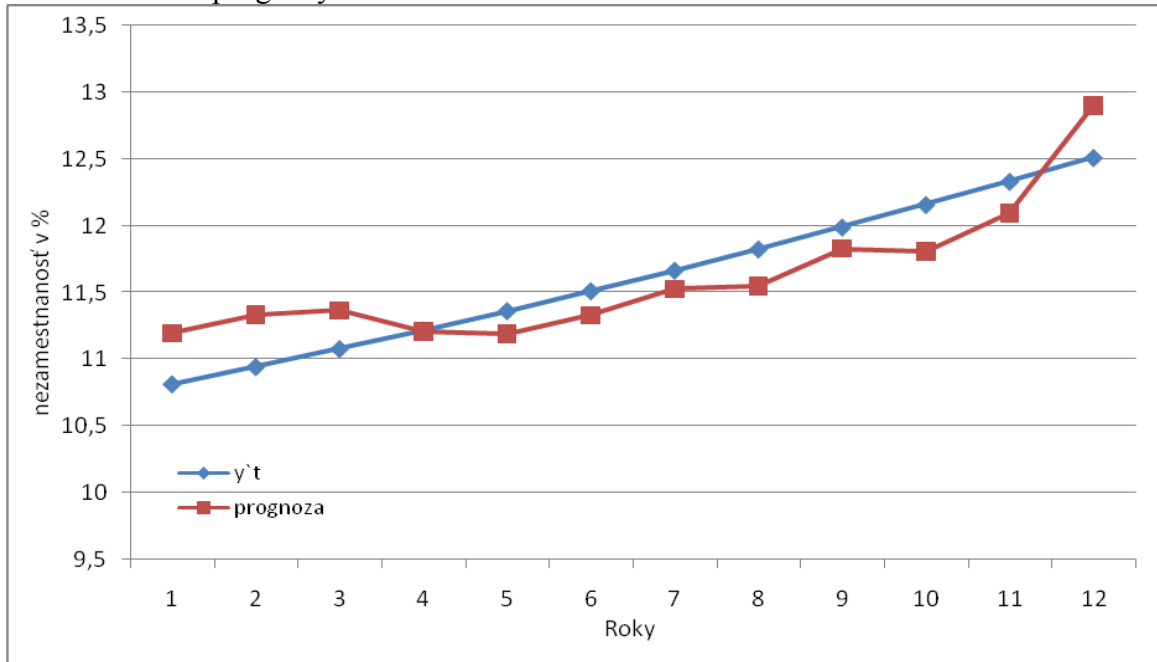
Tabuľka č.4 Porovnanie modelov

	Multiple R	R square	ME	MPE	MAPE	SSE	MSE	štandardná odchýlka rezíduí
Lineárny	0,8299	0,6887	0,0015	-0,0283	0,1468	10,2785	4,0360	2,0412
Kvadratický	0,9486	0,8999	-0,0050	-0,0137	0,0873	0,8876	1,2161	1,1576
Logaritmický	0,8923	0,7962	0,0001	-0,0247	0,1197	17,6667	2,6462	1,6515

Zdroj: Vlastné výpočty

Podľa kritéria najmenšej štandardnej odchýlky rezíduí za najvhodnejší model trendu vývoja nezamestnanosti na Slovensku v rokoch 2002 až 2009 považujeme odhadnutý model kvadratického trendu, ktorým sa podľa MAPE dopustíme chyby 8,73%. Na grafe č.7 je načrtnutý detail prognózy vývoja nezamestnanosti na rok 2010. Počas zimných mesiacov môžeme očakávať vyššiu mieru nezamestnanosti oproti rovnovážnemu stavu – odhadnutého na základe kvadratického modelu – a počas letných a jesenných mesiacov, zase nižšiu mieru nezamestnanosti ako je rovnovážny stav. Môže to byť spôsobené tým, že počas leta a jesene je viac sezónnych pracovných príležitostí ako v zimných mesiacoch.

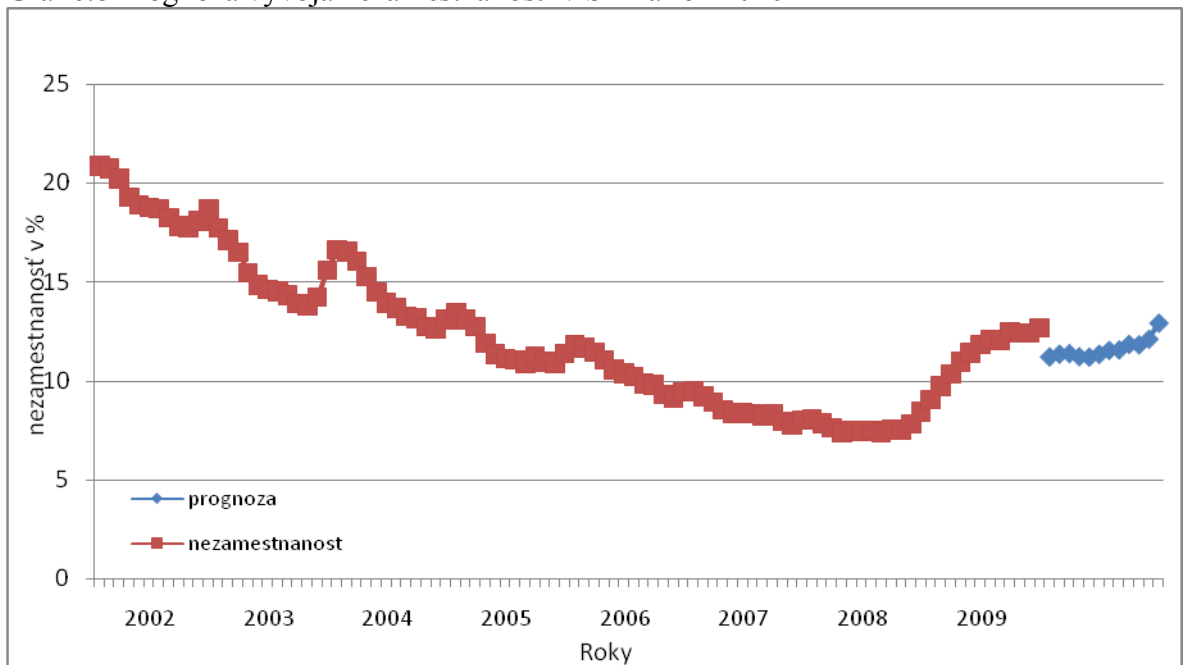
Graf č. 7 Detail prognózy nezamestnanosti v SR na rok 2010

Zdroj: Vlastné výpočty

Z grafu č.8 je zřejmé, že nezamestnanosť v SR bude aj v roku 2010 naďalej rásť, ale miernejšie ako na začiatku hospodárskej krízy.

Graf č.8 Prognóza vývoja nezamestnanosti v SR na rok 2010

Zdroj: Vlastné výpočty

ZÁVER A NÁVRHY NA VYUŽITIE POZNATKOV

V dnešnom svete čelia krajiny, ale aj ich obyvatelia mnohým ekonomickým i sociálnym problémom, ktorým sa vo väčšej miere nedá vyhnúť, no treba ich riešiť. Takýmto problémom je nepochybne aj nezamestnanosť, ktorá postihuje celú spoločnosť a jej nepriaznivé následky sa len veľmi ťažko odstraňujú. Tento makroekonomický problém je objektom čoraz väčšieho počtu diskusií, či už na politickej scéne, alebo medzi obyvateľmi samotnými. Svetová hospodárska kríza, vo veľkej miere ovplyvnila aj nezamestnanosť, ktorá postihuje čoraz viac ľudí.

Ľudia na Slovensku pred rokom 1989 nepoznali pojem nezamestnanosť, pretože vtedajšia vláda sa staralo o to, aby bol každý občan SR zamestnaný. S nástupom novej vlády však nastala aj nová situácia a ľudia si začali čoraz viac uvedomovať hrozbu zo straty zamestnania.

Svetová hospodárska kríza sa v dôsledku globalizácie ekonomiky prehnala aj Slovensku republikou a jej nepriaznivé dôsledky doteraz pociťujeme. SR bola v roku 2008 už v klesajúcej fáze hospodárskeho cyklu, no kríza tento pokles výrazne ovplyvnila.

Cieľom bakalárskej práce bolo poukázať na súčasný stav a vývoj nezamestnanosti v SR, jej vplyv na ekonomiku krajiny ako aj na pozitívne a negatívne dôsledky opatrení zameraných na riešenie tejto problematiky. Cieľom bakalárskej práce bolo taktiež vypracovať prognózu vývoja nezamestnanosti v SR na rok 2010, pričom bol použitý klasický dekompozičný prístup analýzy časových radov. Údaje boli čerpané zo štatistík ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny.

Zistili sme, že počas sledovaného obdobia rokov 2002 až 2008 mala nezamestnanosť klesajúcu tendenciu, avšak nástupom krízy v roku 2008, začala narastať. Firmy v dôsledku krízy prichádzajú o objednávky a klesá dopyt po produktoch. Začalo sa hromadné prepúšťanie v dôsledku zníženia nákladov jednotlivých podnikov. Najväčší nárast nezamestnanosti bol v roku 2009. Prognózu na rok 2010 sme riešili kvadratickým modelom, ktorý nám podáva najrealistickejší obraz o možnom vývoji nezamestnanosti. Z výsledkov prognózy sme zistili, že nezamestnanosť by mala aj v roku 2010 naďalej mierne stúpať.

Vláda SR by sa mala preto zamerať na opatrenia, ktoré budú znižovať nezamestnanosť a zmierňovať jej nepriaznivé dôsledky na ekonomický i sociálny život obyvateľstva. Aktivity vlády SR zamerané na zmiernenie dopadov krízy boli odštartované

v treťom štvrtroku 2008. Doteraz bolo prijatých viac než 60 opatrení, pokrývajúce široké spektrum aktivít. Možno ich rozdeliť na tie, ktoré ovplyvňujú vývoj nezamestnanosti priamo a tie, ktoré ho ovplyvňujú nepriamo. Opatrenia akými sú napr. zvýšenie zamestnaneckej prémie, projekty na rozvoj infraštruktúry, podpora exportu, vylepšovanie daňovej legislatívy a pod. sú zacielené na obyvateľstvo, podniky, alebo na podnikateľské prostredie. Medzi opatrenie, ktoré majú priamy vplyv na vývoj nezamestnanosti môžeme zaradiť napr.:

- príspevok ku mzde zamestnanca,
- príspevok na podporu samostatne zárobkovej činnosti,
- príspevok na podporu vytvárania nových pracovných miest,
- príspevok na podporu udržania zamestnanosti,
- podpora pracovnej mobility
- atd.

Štát by sa mal taktiež snažiť prilákať zahraničných investorov, ktorý by vytvorili nové pracovné miesta pre obyvateľov a to rôznymi daňovými úľavami.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ARENDÁŠ, M. a kol.: Základy ekonómie, vyd. Nitra: SPU, 1997, ISBN 80-967842-7-7
2. BIELIK, P. a kol.: Agrárna ekonomika, vyd. Nitra: SPU, 1998, ISBN 80-7137-480-6
3. BIELIK, P. a kol.: Agrárna ekonomika, Nitra: SPU, 1995, ISBN 80-7137-239-0
4. BREZÁK, J.: Vybrané kapitoly zo základov ekonómie a ekonomiky sociálnej práce. Bratislava: LÚČ, 2003. 52-55 s. ISBN 80-7114-437-1
5. DOLÁK, Š. – TROJÁK, J.: Od deficitu k prebytku Od izolácie ku konvertibilite. Bratislava: Alfa. 1990
6. DOSTÁL, O., GONDA, P. THOMAY, M.: Sociálna politika. In: KOLLÁR, M., MESEŽNIKOV, G. (ed.). SLOVENSKO 2003 Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, s. 575 – 605, 2003
7. ĎURĎOVIČOVÁ, M.: Trh práce a riešenie jeho disproporcií. In: Ekonom 2000, 2000, s.4 – 5
8. JAKÚBEK, I.: Základy všeobecnej ekonomickej teórie, Bratislava 1993, ISBN 80-08-00869-5
9. JAVUREK, P.: Zakladatelia novej tradície. 2007 http://www.izurnal.sk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=14&Itemid=89 (2008-03-08)
10. KÁRÁSZ, P.: Vplyv globálnej ekonomickej krízy na vývoj hospodárstva Slovenska so zreteľom na trh práce, Bratislava, október 2009
11. KREBS, V. - DURDISOVÁ, J. – POLÁKOVÁ, O.: Sociálna politika. Praha: CODEX. 1997. s. 271-282, ISBN 80-85963-33-7
12. KOVÁČOVÁ, E.: Teória a politika zamestnanosti. Bratislava: EU. 1995. s.51. s.77. ISBN 80-225-0700-8
13. LISÝ, J. a kol.: Všeobecná ekonomická teória, I. vydanie Bratislava: Ekonomická univerzita, 1995, ISBN 80-225-0644-3
14. LUKÁČIK, J. a kol.: Hospodárska politika. Trnava: KON-PRESS, 1997, ISBN 80-85413-30-2
15. MAREŠ, P.: Nezaměstnanost jako sociální problém, Praha 1994, ISBN 80-7079-653-6
16. MAREŠ, P.: Nezaměstnanost' jako sociální problém. Praha: SLON. 2002. 153 s. ISBN 80-86429-08-3
17. MIHALIK, J. – ACKERMAN, K. F. – TYSON, S., THIERRY, H. - BORKOWSKA,S.: Trh práce a sociálne dôsledky ekonomickej reformy v Slovenskej republike. 1.vydanie.Bratislava: Bradlo, 1994

18. PACÁKOVÁ, V. : Štatistika pre ekonómov, 358 s., ISBN 80-89047-74-2
19. POTÚČEK, M.: Sociální politika. Praha: SLON. 1995. s.63, ISBN 80-85850-01-X
20. RAŠKO, A.: Živnostníkov si musíme znova vychovať, In.:Nový čas, roč.11, 28.3.2001, č. 73
21. RIEVAJOVÁ, E.: Teoreticko – metodologické východiská. In: Problematika dlhodobej nezamestnanosti v Slovenskej republike. 1996. s.13
22. RIEVAJOVÁ, E.: Nezamestnanosť v Slovenskej republike a faktory ovplyvňujúce jej vývoj. In: Ekonomický časopis. roč. 49, c. 2, s. 358-370., 2001
<http://www.cceol.com/asp/getdocument.aspx?logid=5&id=7BF2D2B3-ED99-47CFA2C1-7AD6FFE03A0E> (2008-02-23)
23. SAMUELSON, A.: Ekonomia I., Bratislava: Bradlo 1992, ISBN 80-7127-030-1
24. SAMUELSON, P – NORKHAUS, W.: Ekonomia I z angl. originálu Economics. 13. vyd. Bratislava: Bradlo, 1992, ISBN 80-7127-030-X
25. STRIEŽENEC, Š.: Slovník sociálneho pracovníka. Trnava: Sapienta. 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X
26. ŠIPIKAL, M. – PÚCHYOVÁ, A. – DURANA, J. n. d.: Dopady vstupu Slovenska do EÚ z pohľadu riešenia nezamestnanosti a možnosti využívania pomoci EÚ pre Slovenskú republiku pri znižovaní miery nezamestnanosti.
www.fairanalyses.sk/download/studia%20nezamestnanosti.doc (2008-02-23)
27. TOKÁROVÁ, A.: Sociálna práca. Prešov: Filozofická fakulta PU. 2002. 570 s. ISBN 80-8068-086-8
28. TOKÁROVÁ, A. – HALEČKA, T.: Sociálna práca. Prešov: Prešovská univerzita, 2002. s.202
29. WOLEKOVÁ, H: Sociálna politika vlády a sociálna situácia obyvateľov Slovenska v roku 1995. In: BÚTORA, M., HUNCÍK, P. (ed). Slovensko 1995 Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Nadácia Sándora Máraiho v spolupráci s vydavateľstvom NAP Kiadó , s. 151 – 160, 1996
30. EUROSTAT: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
31. ŠÚ SR, 2007b, Nezamestnanosť podľa Výberového zisťovania pracovných síl v roku 2007. <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=8126> (2008-03-06)
32. ŠÚ SR, 2007c, Evidovaná nezamestnanosť v roku 2007, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=1934> (2008-03-06)
33. Úrad vlády SR. 2005.Správa o sociálnej situácii obyvateľstva.
http://www.vlada.gov.sk/infoservis_archiv.php?adm_action=13&ID=308 (2008-04-15)
34. Zákon c. 389/2006 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (novela zákona 5/2004 Z. z.)